

Latvijas Republikas Satversmes tiesas sēde

2020. gada 19. maijā

Turpinājums

2020. gada 26. maijā

Sēdi vada Latvijas Republikas Satversmes tiesas priekšsēdētāja

Ineta Ziemele.

I. Ziemele.

Labrīt! Lūdzu, sēdieties!

Satversmes tiesa turpina skatīt lietu Nr. 2019-24-03.

Un mums ir atlikušas vēl trīs pieaicinātās personas. Tātad, mēs vienojāmies, ka mēs šorīt turpinām uzklaut Latvijas Universitātes socioloģijas nodaļas vadītāju Baibu Belu, un es varu lietas dalībniekiem apstiprināt, ka Belas kundzes identitāte ir pārbaudīta, mums ir arī personu apliecinošs dokuments, un var redzēt, ka jūs esat pieslēgusies tiešsaistē Satversmes tiesai.

Tā, Belas kundze, lūdzu, Jums tad vārds. Kā jūs vērtējat šo te strīdīgo jautājumu mūsu lietā? Lūdzu!

B. Bela.

Labdien.

Es ceru, ka mani var dzirdēt labi.

Un es sāksu ar tādu ieskatu GMI atbilstībai un pēc tam nedaudz turpināšu par GMI saņēmējiem un šiem tēriņiem uz vienu personu. Tad arī par to, vai iepriekš Ekonomikas, Tieslietu un Labklājības ministrijas minētie argumenti, ka GMI ir jāskata kopsakarā ar citiem palīdzības un pabalsta veidiem, vai to patiešām reāli var darīt. Un noslēgumā, ja sanāks laiks, tad mazlietiņ dažas replikas Zilveres kundzei un Pašvaldību savienības pārstāvim Mārim Pūķim.

Tātad vispirms par to GMI atbilstību. Un es gribētu sākt ar to, ka tā pilnīgi pietiktu, ja mēs paskatītos, kāds ir ekstrēmās nabadzības sliekšnis, kā to definē ANO terminoloģija, vai starptautiskās nabadzības sliekšnis, kā to pašu sauc Pasaules Banka.

Un ilgtspējas attīstības un šajos globālajos ilgtspējas attīstības mērķos 2015. gadā faktiski tika noteikts, ka 1,90 \$, kas ir apmēram 1,74 eiro, ir šīs ekstrēmās nabadzības līmenis. Pēc dažu pētnieku aprēķiniem 2019. gadā šīs summas ekvivalents ir bijis 2,16 \$, nu, kas eiro izteiksmē ir gandrīz 2 eiro. Tātad, ja mēs skatāmies tikai šo rādītāju, tad GMI tiesībsarga pieteikuma iesniegšanas brīdī 2019. gadā bija 53 eiro mēnesī, kas ir apmēram tātad 1,76 eiro dienā, kas ir apmēram vienlīdzīgs ar ekstrēmās nabadzības sliekšni.

Bet man ir jautājums. Ja Latvija tomēr pēc visiem attīstības rādītājiem ietilpst valstīs... starp 50 valstīm ar augstāko attīstības indeksu, arī ar tautas attīstības indeksu, arī ar ekonomisko attīstību, ja tikai skatās, arī tad mēs tomēr esam starp 195 valstīm plus mīnus, tātad pirmajā piecdesmitniekā pie beigām, bet tomēr pirmajā piecdesmitniekā. Tad ir jautājums tāds — kā tas nākas, ka trūcīgāko cilvēku atbalstam, nu faktiski, valsts ir noteikusi atbalstu ekstrēmās nabadzības līmenī. Nu, man liekas, ka attīstītai valstij tas nav pietiekoši piemēroti. Un pat ja mēs skatāmies, ka 2020. gadā, tātad šogad, tas būs jau drusku pāri 2 eiro dienā, šie 64 eiro mēnesī, tad, ja skatās pēc šiem pirkspējas rādītājiem, tas ir tikai pāris centi vairāk nekā ekstrēmā nabadzība. Tātad, tas ir tas, kā valsts uzskata, kāds tas atbalsts tiek sniegts šobrīd.

Un, ja skatās arī Eiropas līmenī, nu, ne tikai Eiropas Savienības, bet arī Eiropas ekonomiskās zonas un kandidātvalstu līmenī, tad arī 2015. gadā Eiropas Komisijas un Eiropas Sociālās politikas tīkls taisīja analīzes par minimālajiem ienākumu līmeņiem, salīdzināja 35 valstis, un tikai 5 tika atzītas kā relatīvi dāsnas, kas tiešām nodrošina cilvēka cienīgu un adekvātu ienākumu aizvietošanu, tās bija Čehija, Kipra, Islande, Lihtenšteina un Nīderlande. Tad bija vesela liela grupa valstu, kur ir diezgan dažāds šis atbalsts un palīdzība, bet ir 14 valstis, kur minimālie ienākumu līmeņi tika vērtēti kā neadekvāti un, Latvija, protams, ir starp šīm 14 valstīm.

Un jāatzīmē, ka arī 2013. gadā Pasaules Bankas pētījumā par to, kas ir nabadzīgs un bezdarbnieks Latvijā, tika minēts, ka minimālie ienākumu līmeņi ir neadekvāti zemi, arī 2019. gada OECD ekonomikas pārskatā ir minēts, ka Latvijā ir pārāk zemi šie minimālie ienākumi līmeņi, un visos starptautiskajos šajos vērtējumos arī tiek atzīts, ka šī palīdzība ir pārāk zema, ar pārāk zemu pārklājumu un tiek saņemta pārāk īsu laiku.

Un, ja mēs pat izolējamies no jebkādas starptautiskas situācijas un, teiksim, starptautiskas pieejas nabadzības mērīšanā un skatījumā, kā mēs definējam nabadzību un pietiekamus ienākumus... ja mēs skatāmies pat tikai uz Latvijas datiem, tad, piemēram, Centrālās statistikas pārvaldes dati par ienākumiem 2018. gadā, kas bija

nepieciešami, lai savilkta galus, kā mājsaimniecības vērtēja, kādi ienākumi ir nepieciešami un kas viņiem reāli ir uz personu mājsaimniecībā, tad pati zemākā ienākumu kvintile... viņiem uz rokas ir apmēram 162 eiro uz personu mājsaimniecībā, bet par vēlamiem ienākumiem tiek norādīti 414 eiro. Tiem, kas ir zem nabadzības riska sliekšņa, tātad 60 procenti no ienākumu mediānas valstī, tad tie arī drusku lielāku summu min, kas ir nepieciešama tuvu pie 450 eiro mēnesī un rīcībā ir 186 eiro... nu, faktiski gandrīz 187 eiro, ar ko šie cilvēki iztiek.

Un, ja mēs skatāmies, vai tas ir adekvāti, nu, pagājušo reiz arī uztura speciāliste minēja, ka pie pasīva dzīvesveida, ja 3,12 eiro dienā jeb apmēram 99 vai 94 eiro, kā tur sanāk, ka ir nepieciešami... nu, tad šeit sanāk tāpat un vēl dažām lietām. Ja mēs skatāmies teiksim, arī par ienākumiem, kādi ir nepieciešami dzīvei ar cieņu, lai nodrošinātu vajadzības pēc ēdiena, pēc mājokļa, pēc mājokļa kvalitātes, pēc apģērba, sociālajiem kontaktiem, arī pieslēguma informācijai, tad var teikt, ka, ja ienākumi ir ap šiem... kas 2015. gada turklāt... tad, ja ienākumi ir ap 190 eiro, tad praktiski šo dzīvi ar cieņu nodrošināt nav iespējams, jo no šīm iepriekšminētajām vajadzībām minimāli kaut ko var nodrošināt, nevar nodrošināt pilnvērtīgu pārtiku, jaunu apģērpu, pietiekošus sociālos kontaktus, mājokļa kvalitāti vai atpūtu atbilstoši tam, ko mūsdienu Eiropā ar to saprot un arī Latvijā, starp citu. Un patiešām, 2015. gada dati rāda, ka ja ir virs šiem 400 eiro, tad jau var nodrošināt gandrīz visu to, kas ir nepieciešams šādai, teiksim, tādas dzīves kvalitātes pamatlietas.

Tā kā, ja mēs runājam par adekvātiem ienākumiem, tad 64 eiro nenodrošina pat pārtiku un to rāda ne tikai šis uztura speciālistes teiktais, arī pētījumi par materiālo deprivāciju rāda, ka tomēr ir jābūt ienākumiem... nu, teiksim, jau, ka ir virs šiem 400 eiro uz personu mājsaimniecībā, un tas ir pēc 2015. gada datiem, tad mēs varam runāt jau par dzīves kvalitāti un dzīvi ar cieņu. Bet, kamēr tie ir līdz šiem 200 eiro, tur vesela virkne vajadzību, ko tātad apmierināt nav iespējams.

Bet atgriežoties pie GMI. Es domāju, ka tas GMI saņēmēju profils jau ir ļoti labi norādīts tiesībsarga pieteikumā un tur ir minēts, ka darbaspējīgās personas ir vairāk par pusi... un ja paskatās plašākā tā laika griezumā, tad tur ir dažādi... drusciņ variē tās personas darbaspējas vecumā, turklāt tas, kas mani pārsteidz, ka gandrīz piektā daļa, nu drusku mazāk un dažādos gados drusciņ atšķirsies, dažreiz vairāk, citreiz mazāk... ir strādājošas darbaspējīgas personas. Ja pagājušajā trešdienā Pašvaldību savienības pārstāvis minēja, ka galvenais tas moments ir aktivēt cilvēkus darba tirgum, tad var teikt, ka 2018. gadā no šiem 20 800 ar kaut ko... GMI saņēmēju mazāk par 8 tūkstošiem

bija pilngadīgas, darbspējīgas, nestrādājošas personas. Tad ir jautājums — kādā veidā viņus tad motivēt strādāt, ja viņi redz, ka turpat blakus ir cilvēki, kas strādā un saņem GMI. Tad mēs esam Eiropas Savienībā, nu jau gan starp četrām valstīm, kur minimālā alga ir zem 500 eiro mēnesī. 2018. gadā bija vairāk valstis, septiņas... bet trijām jau šogad, tātad jau 2019. gadā ir virs 500 šī minimālā alga. Un var teikt, ka varam paskatīties no otra gala. Ir jāskatās arī, lai šī iesaiste darba tirgū ir ar motivējošu samaksu, jo kāda tad ir ļoti liela motivācija strādāt, ja cilvēks tik un tā ir GMI saņēmējs, kādu mums ir 2018. gadā 1700 ar kaut ko strādājošu GMI saņēmēju. Tad es nedomāju, ka tas motivē kādu ļoti iesaistīties darba tirgū, ja ir šādas perspektīvas.

Un tātad pie šī GMI lieluma. 2018.-2019. gadā tātad tas bija šie 53 eiro mēnesī noteikts. Ja paskatās statistiku, tad viena persona šo GMI pabalstu vidēji saņēma nepilnus 5 mēnešus. Lielajās pilsētās tas bija pusgads, novados — zem 5 mēnešiem diezgan stipri. Un vidējais apmērs bija 42 eiro mēnesī jeb gadā 204 eiro. Ja paskatās šādā līnijā, tātad šie pabalsti vienai personai ir patiešām ļoti zemi, tiek saņemti ļoti īsu laiku un, visticamāk, no pētniecības viedokļa, es teiktu, ka ar šādu zemu palīdzību, kas tiek saņemta tik īsu periodu, nav iespējams mazināt nabadzību un veicināt cilvēku sociālo iekļautību, faktiski arī atgriešanos darba tirgū. Jo te parādās tāda lieta, ka, jo ilgāk cilvēks ir pakļauts smagai nabadzībai, jo lielāku psiholoģisko ietekmi tas uz viņu atstāj. Un ja var teikt, ka bērni, personas pensijas vecumā un cilvēki ar invaliditāti... nu, diez vai viņi tur ļoti atgriezīsies... nu, labi, bērni izaugs un būs tajā darba tirgū, bet cilvēki ar invaliditāti - maz ticams, un arī pensijas vecuma cilvēki, nu nebūs viņi iekšā tajā darba tirgū. Un tad ir jautājums, kāpēc viņiem ar šādu pazemojošu GMI būtu jādzīvo?

Tiesa, dažas pašvaldības, Labklājības ministrija minēja, ka 27, tātad piecas lielās pilsētas un 22 novadi ir noteikuši augstāku GMI šīm atbalsta cienīgajām grupām kā bērni, pensionāri, cilvēki ar invaliditāti. Taču tas parāda vēl vienu Latvijā ļoti nopietnu problēmu, ka katra pašvaldība dara, var teikt, nevis kā vēlas, bet kā var... un principā tas nostāda cilvēkus ar vienādām vajadzībām ļoti nevienādās situācijās. Un no tāda tiesību vienlīdzības principa tas ir jautājums, vai tad tādām... tad ir jāparēķina, kurā pašvaldībā dzemdēt bērnu, ja ir trūcīgi dzīves apstākļi. Vai arī, ja cilvēks pensionējas, tad ir jāskatās nevis kur tu visu mūžu esi dzīvojis, bet jāpārvācas uz pašvaldībām, kur tev ir kaut kāda cerība saņemt labāku atbalstu, ja tā tava darba nodarbošanās nav bijusi sevišķi labi apmaksāta un tā pensija ir trūcīga, vai arī, ja cilvēks ir ar invaliditāti. Tas,

manuprāt, ir ārkārtīgi netaisnīgi, ka atkarībā no dzīvesvietas tāpat ir šī iespēja šīs vajadzības apmierināt.

Un tagad es varētu tuvojties tam, ko minēja ministrijas, ka GMI pabalsts ir jāskata kopskatā ar pārējiem pabalstiem. Nu, laimīgā kārtā man bija iespēja pa brīvdienām arī pakonsultēties ar Rīgas domes Labklājības departamenta Sociālas pārvaldes priekšnieku un direktora vietnieku Mārtiņu Moru. Rīga ir vien no dāsnākajām ar sociālo palīdzību un pabalstiem, un arī ar sociālajiem pakalpojumiem, un tādēļ Rīgu vispār nevar salīdzināt, taču viņš arī drusciņ salīdzināja to situāciju Latvijas mērogā un palīdzēja saprast.

Jā, statistikas nav par to, kā GMI saņēmēji pārklājas ar citu palīdzības veidu saņēmējiem, bet diezgan droši var teikt, ka tie citi palīdzības veidi nekompensē to pamatvajadzību nodrošinājumu, kāds būtu nepieciešams. Nemsim kaut vai to pašu veselības palīdzību, ko minēja arī iepriekš ministriju pārstāvji. Vai nu viņi neizlasīja likumu līdz galam, vai pilnīgi ignorē, kā viņš tiek piemērots, vai abus divus principā. Jo, protams ir kompensācijas tam ģimenes ārsta apmeklējumam, speciālista apmeklējumam, bet, piemēram, medikamentu iegāde ir diferencēta. Ja jums laimējas un jūs esat trūcīga persona, un GMI saņēmējs, jums laimējas saslimt ar slimību, kurai izraksta kompensējamus medikamentus, tad jūs varat... tad viņi tiks kompensēti. Bet ja jūs dabūjat plaušu karsoni, gripu, angīnu un jums izraksta parastos recepšu medikamentus, tos neviens nekompensē. Tur ir jāvar pašam viņus iegādāties. Un tad ir jautājums, ja cilvēks faktiski jau dzīvo ekstrēmā nabadzībā, tad tieši cik daudz līdzekļu viņš var atvēlēt, ja viņš tiešām saslimst ar kādu no slimībām, kuras ārstē ar medikamentiem, kas nav kompensējamo medikamentu sarakstā. Visticamāk, ka viņš nevarēs tās zāles nopirkt.

Un tādēļ šī atruna, ka citi pabalstu veidi šo kompensē, ir diezgan muļķīga... es atvainojos, nepamatota.

Un arī no pētījumiem, no kvalitatīvām intervijām mēs arī zinām, ka, teiksim, Rīgā vēl ir vienkārši nokļūt pie speciālista, ja šāda konsultācija ir nepieciešama. Bet ja dzīvo attālā lauku novadā, nu tagad drusciņ tos starppilsētu autobusus tur kaut ko arī kompensē... bet principā... tieši šo speciālistu pieejamība arī ir liela problēma cilvēkam, ja viņš dzīvo attālākā vietā. Un tādēļ mēs nevaram teikt, ka mums būtu ļoti labs atbalsts vai palīdzība vienlīdzīgai veselības aprūpes piekļuvei dažādām iedzīvotāju grupām.

Tātad, var teikt arī par mājokļa pabalstu. Jau pagājušo reizi arī tika minēts, ka ne visas pašvaldības, kur cilvēks ir GMI saņēmējs, viņi saņem automātiski arī mājokļa pabalstu. Un tā arī, teiksim, ir problēma.

Arī kolēģi minēja, ka arī Rīgā ir gadījumi, ka trūcīgas personas izliek no dzīvokļa tāpēc, ka viņas nevar samaksāt šos rēķinus un, kaut kādu iemeslu pēc, arī nav nokārtojušas vai nekvalificējas mājokļa pabalstam.

Tā kā mēs nevaram teikt, ka GMI pabalsta saņēmēji vienmēr saņems arī citus atbalsta veidus, kas palīdzēs nosegt pamatvajadzības.

Un arī runājot par šo atbalstu izglītībai. Nu, tās ir brīvpusdienas skolniekiem, jo atbalsts ir tikai obligātajai, tātad pamatizglītībai. Pamatā viņš tomēr ir orientēts uz bērnu atbalstu. Un, ja cilvēks 20 gadu vecumā saprot, ka viņam tomēr tā pamatskola ir jāpabeidz, es jums nevaru pateikt, vai viņš principā varētu saņemt kaut kādu atbalstu no savas pašvaldības vai nē. Bet tas, kas ir diezgan skaidrs un ko mēs redzējām arī pētījumos caur intervijām, ka, ja pieaugušā vecumā cilvēks saprot, ka viņam tomēr ir jāiegūst vidējā izglītība vai speciālā izglītība, tad tas nav vienkārši. Faktiski paliek tikai šie NVA piedāvātie kursi, kas arī, teiksim, neļauj cilvēkam brīvi izvēlēties profesiju pēc aicinājuma, nu, viņam ir jāizvēlas no tā, ko viņam dod, tas, kas viņam ir pieejams tajā vietā, kur viņš dzīvo. Un tā faktiski arī ir diezgan liela problēma. Ja cilvēks ir nabadzīgs un trūcīgs, tad viņam šādas iespējas ir ļoti limitētas.

Tas pamatā droši vien arī viss. Es varētu tikai iebilst Zilveres kundzei par to, ka viņasprāt GMI pabalsta paaugstināšana dod nepareizu signālu par iespēju atpirkties no sociālās palīdzības. Manuprāt, tas būtu vienreiz viens ārkārtīgi pareizs signāls, ka valsts nevar ignorēt pamatvajadzību nodrošinājumu un sociālo palīdzību un atbalstu pašiem trūcīgākajiem iedzīvotājiem. Tas nekādā mērā nemazina vajadzību pēc citiem palīdzības un pakalpojumu veidiem, bet tas ļautu tomēr cilvēkiem nedzīvot nu, teiksim, ekstrēmā nabadzībā.

Jo vēl jo vairāk... nu, teiksim, mums ir ļoti daudzi aizstāvji, kas aizstāv uzņēmēju intereses, kas aizstāv darba devēju intereses, nu, tā ir Darba devēju konfederācija, Tirdzniecības un rūpniecības kamera, bet sociālajā dialogā allaž iztrūkst tie, kas aizstāv pašu trūcīgāko iedzīvotāju intereses. Var teikt, ka šī Satversmes tiesa ir nopietnākā līmeņa pasākums, manuprāt, gandrīz 30 gadu laikā, kad patiešām kāds reāli iestājas par trūcīgāko cilvēku aizstāvību. Te, protams, var ilgi un dikti diskutēt par to, kas ir atbalsta cienīgi un kas ir necienīgi... un arī tie, kas ir, tā, teikt, atbalsta necienīgi

tādā populārā izpratnē, vai patiešām ir jāpazemo viņus līdz ekstrēmās nabadzības līmenim, taču nu tad tas ir jau diskusiju jautājums.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Ja, Paldies, Belas kundze. Un tagad ir laiks arī tiesnešu jautājumiem. Es dodu vārdu tiesnesim Aldim Laviņam. Lūdzu!

A. Laviņš.

Labrīt, lietas dalībniekiem! Belas kundze, paldies jums par sniegto viedokli un dalību šajā lietā. Es labprāt uzdotu trīs jautājumus Jums.

Tātad esam dzirdējuši dažādus viedokļus par to, kāds ir garantētā minimālā ienākuma līmeņa mērķis. Ir viedoklis, ka tas ir vērst uz to, lai sniegtu līdzekļus likumā definēto piecu pamatvajadzību nodrošināšanai, ir cits viedoklis, ka tikai trīs vajadzību un cits viedoklis ir, ka tikai pārtikas mērķim šis ir domāts. Kāds ir jūsu viedoklis par GMI mērķi?

B. Bela.

Arī ielasot to likumu, tas nav īsti skaidrs, jo tur ir tikai tas vispārējais lielais ievads par palīdzību, sociālo palīdzību un tālāk tieši GMI līmeņa mērķis patiešām nav definēts. Un no vēstures veidošanās ir zināms, ka 90. gadu sākumā tas faktiski bija domāts kā krīzes iztikas minimums pārtikas nodrošināšanai.

Taču tagad vairs nav 90. gadi un, ņemot vērā, ka citi palīdzības veidi reāli nekompensē šīs vajadzības nodrošinājumu, manuprāt, tad tomēr tam būtu jānosdz šīs piecas pamatvajadzības.

A. Laviņš.

Jā, paldies. Otrs jautājums izriet no tā, ko dzirdējām Jūsu uzrunā. Jūs jau vērtējumu sniežat daļā par to, cik lielā mērā sociālās palīdzības sistēma palīdz kopā ar GMI nodrošināt cilvēka cienīgu dzīves līmeni. Bet tā mana sajūta, ko es dzirdēju no Jūsu uzrunas, bija apmēram tāda, ka Jūs raugāties uz šo sistēmu šādās robežās: GMI + sociālās palīdzības sistēma. Bet ir izskanējis lietā arī viedoklis, ka ne tikai sociālās palīdzības sistēma ir šis ietvars, kādā ir jālūko GMI funkcijas, bet visas sociālās drošības sistēmas ietvars, respektīvi, ietverot tajā arī sociālās apdrošināšanas sistēmu.

Kāpēc jūs tomēr šo vērtējumu sniedzāt tikai sociālās palīdzības sistēmas ietvarā, neaplūkojot sociālās apdrošināšanas sistēmu? Ir jums kādi apsvērumi par šo?

B. Bela.

Nu, faktiski ir divi. Viens ir, ka šis GMI ir domāts cilvēkiem, kuri izkrīt cauri šiem sociālās apdrošināšanas visiem sietiem, faktiski nekas cits vairs viņiem nepienākas. Tas ir viens.

Un otrs ir... es teikšu godīgi, es neesmu tik laba speciāliste šajā sociālajā apdrošināšanā, lai varētu niansēti to izvērtēt. Tas būtu tad jāprasa kādam, kurš teicami orientējas tajā visā.

Tas, ko es gribētu teikt, ka tur ir sociālā palīdzība un noteikti arī sociālie pakalpojumi būtu svarīgi, ņemot vērā to, ka pētījumi rāda, ka ilgstošā nabadzība veido arī, teiksim, šīs psiholoģiskās uztveres deformācijas. Jā... un arī ir diezgan slikta ietekme uz veselību ir dzīvei ilgstošā nabadzībā tieši tāpēc, ka šie līdzekļi ir nepietiekoši, lai adekvāti paēstu un adekvāti rūpētos par veselību. Tāpēc viņš ir jāskata kompleksi. Tiešām. Bet tieši cik kompleksi un kur tās robežas novilkt, es ar simtprocentīgu pārliecību nemācēšu atbildēt.

A. Laviņš.

Paldies par godīgu un atklātu atbildi. Un man jāsaka, ka līdz šim tas, kas ir izskanējis tiesas sēdē, ir ļoti vispārīga rakstura informācija, arī no Labklājības ministrijas puses tad, kad ir šis pats jautājums, tādas precīzas atbildes... ja reiz tiek lietots arguments, ka GMI ir jāskata visas drošības sistēmas ietvaros, tad precīza atbilde, cik tad sociālās palīdzības un sociālās apdrošināšanas sistēma nāk talkā vienam indivīdam, kas ir GMI saņēmējs, nu, līdz šim mēs neesam saņēmuši. Bet es ceru, ka tiesu debatēs, iespējams, Celmiņas kundze viesīs šajā ziņā attiecībā uz šo argumentu kādu lielāku skaidrību, ja reiz šis arguments tiek izmantots.

Tad par trešo jautājumu. Trešais jautājums ir saistīts ar to, ko mēs esam dzirdējuši tiesas sēdē no Latvijas Bankas pārstāvjiem. Tiesa ir uzdevusi lietas dalībniekiem jautājumus kontekstā ar cilvēka cieņas konceptu vai kā konstitucionālu vērtību. Latvijas Bankas pārstāvji norādīja, ka, vērtējot aplūkojamo tiesību jautājumu, kas ir šīs lietas centrā, ir svarīgs ne tikai cilvēka cieņas koncepts, bet arī valsts ilgtspējas princips. Un tika norādīts uz to, ka ir jābūt samērojamām attiecībām starp garantēto minimālo ienākumu un minimālo atalgojumu valstī. Ja šī proporcija tiek izjaukta,

veidojas zināmas negatīvas konsekvences Latvijas tautsaimniecībā tādā ziņā, ka nerodas motivācija iesaistīties darba tirgū tiem, kas saņemtu, piemēram, kā pieteikuma iesniedzējs norādījis, ap 500 eiro kā garantēto minimālo ienākumu. Tas nonāktu pretrunā ar minimālo atalgojumu, kas ir valstī. Ja valsts būtu spiesta celt minimālo algu, veidotos bezdarbs lielāks un tas viss veltos uz sociālo budžetu un jautājums būtu, kā tad valsts spētu tik lielu garantēto minimālo ienākumu uzturēt un vai tas ir pa spēkam Latvijas tautsaimniecībai?

Tad jautājums ir, kā jūs redzat šos... vai arī jūs redzat, ka valsts ilgtspējas princips ir jāvērtē kopsakarā ar cilvēka cieņas konceptu, vērtējot garantētā minimālā ienākuma līmeni?

B. Bela.

Es domāju, ka tas cieņas princips ir noteikti jāievēro. Un šeit man ir ļoti žēl, ka Latvijas Bankas eksperti nebija paskatījušies OECD ziņojumus, kur var ļoti labi redzēt, ka valstīs ar augstu nodarbinātības līmeni, kāda ir Vācija un Nīderlande, arī Dānija un Zviedrija, tur visur ir šis augstāks atbalsta apjoms nekā ir Latvijā. Tātad valstīs, kur ir augstākas algas, augstāks sociālās palīdzības līmenis, kur ir daudz elastīgāka šī palīdzības piešķiršana, arī nodarbinātības līmenis ir augstāks. Tad man ir jautājums, uz kāda pamata tad eksperti uzskata, ka Latvija būs tā vienīgā valsts OECD vai Eiropas Savienības ietvaros, kur būs tieši otrādi — paaugstinot sociālo palīdzību, pazemināsies nodarbinātība. Protams, nevar skatīties vienu pašu GMI, tur ir jāskata drusciņ kompleksāk. Bet mūsu sociālās palīdzības sistēma ir ārkārtīgi neelastīga, ar ļoti zemu pārklājumu. Palīdzība nabadzības mazināšanai būtu vajadzīga daudz lielākam cilvēku skaitam, arī daudz vairāk droši vien minimālo algu saņēmējiem ar vairākiem apgādājamiem tomēr būtu nepieciešama plašāka palīdzība. Nu, ja citu valstu piemēri neparāda sakarību, ka pie augstākas palīdzības plašāka pārklājuma nodarbinātība nesamazinās, bet pieaug, tad kāpēc Latvijā būtu ļoti atšķirīgi? Man nav šādu argumentu, kas to apliecinātu.

Un, jā, mūsu minimālā alga ir par mazu. Viņa ir neadekvāta. Un arī no citu valstu pieredzes, kā arī mana kolēģe ir minējusi, tad arī daudzas valsts ar lielām grūtībām paaugstina minimālo algu, bet parasti pēc tam ekonomikas to izjūt kā pozitīvu ietekmi tāpēc, ka cilvēkiem ir vairāk naudas, palielinās pirktpēja, palielinās apgrozījums, tā kā tas arī nav tik viennozīmīgi.

Un es nevaru arī piekrist Latvijas Bankas viedoklim, ka minimāls atbalsts būtu ārkārtīgi stimulējošs darba tirgū.

A. Laviņš.

Jā. Paldies. Ievērojot, ka Jums ir tāds sistēmisks redzējums par visu šo problēmu, atļaušos uzdot vēl ceturto jautājumu.

Tiesas sēdes gaitā ir izskanējusi dažāda informācija par iespējamām metodoloģijām, kādā veidā būtu jānosaka GMI līmenis. Šobrīd tas tiek noteikts... varam to saukt par metodi vai nevaram... tas lai paliek tiesas vērtējumā, bet vienojoties starp diviem dialoga dalībniekiem — Ministru kabinetu un Latvijas Pašvaldību savienību. Bet kopumā, Belas kundze, vai jūs redzat, kura būtu optimālākā metodoloģija, kādā veidā viena sociāli atbildīga demokrātiski tiesiska valsts noteiktu saviem trūcīgākajiem iedzīvotājiem garantētā minimālā ienākuma līmeni?

B. Bela.

Nu, tur laikam nav nekādas ideālās atbildes arī Eiropas Savienības mērogā, bet tā plašāk lietotā formula ir, ka lieto šo nabadzības riska līniju, tas ir, šis relatīvās nabadzības mērījums, bet viņš ir drīzāk tai valsts ekonomiskajai situācijai parādošs, un otrs ir šos atsaucis jeb references budžetus, jo tie parāda... Nu, arī kā dažādās valstīs... citi rēķina šo references budžetu, kas parāda drīzāk, kādi ienākumi ir nepieciešami šai dzīvei ar cieņu, lai varētu nodrošināt noteiktu dzīves kvalitāti, tādu vidēju dzīves kvalitāti... Citi rēķina minimālo ienākumu līmeni. Bet tie ir vismaz kaut kādi atskaites objektīvi rādītāji, kas mums ir nabadzības riska līnija un cik reāli naudas ir nepieciešams, lai nodrošinātu pamatvajadzības. Un tad faktiski tas GMI... protams, viņš ir daudz zemāks, jo viņš arī nav domāts kā ienākumu aizvietotājs sociālā riska gadījumā. Priekš tam ir apdrošināšana un citas lietas, kad patiešām ir ilgstošas grūtības un ka cilvēks vairs nekam citam nekvalificējas faktiski. Tā kā...

Un katrā ziņā politiska vienošanās ir, manuprāt, sliktākais scenārijs, kas var būt, tāpēc, ka tur politiskie aktieri vienojas par lietām, kas viņiem ir savstarpēji izdevīgas vai ērtas, nerēķinoties ar cilvēku reālajām vajadzībām un līdzekļiem, kādi ir nepieciešami, lai šīs vajadzības varētu kaut cik apmierināt. Un tad iznāk GMI ekstrēmās nabadzības līmenī.

A. Laviņš.

Jā, paldies. Nabadzības riska līnija... man bija skaidra. Bet references budžets? Es tikai pārvaicāšu. Vai Jūs domājāt šo mājsaimniecības ienākumu mediānu, no kuras noteic kādu procentu, kas ir kā atskaites līnija tam, lai teiktu, kādam vajadzētu būt GMI līmenim? Vai šis ir tas, ko Jūs gribējāt pateikt ar references budžetiem?

B. Bela.

Nē, nē... Tas faktiski ir angļu valodas nosaukums *reference budget*... latviski viņu arī kādreiz tulko kā atsaucē budžets, tur ir dažādas tās metodoloģijas. Viena ir, teiksim, taisīta nu... parasti viņu taisa kā ekspertu intervijas, arī kā fokusa grupas ar iedzīvotājiem, kādi ienākumi dažādiem mājsaimniecību tipiem ir nepieciešami, lai dzīvotu atbilstoši, nu, teiksim, mēs varētu teikt... 21. gadsimta Latvijas iedzīvotāju priekšstatiem par normālu dzīvi. Vai kā Lielbritānijā tas vispār ir arī aizsācies šī atsaucē budžeta izpēte, ka tur ar iedzīvotāju fokusa grupu diskusiju palīdzību mēģina noteikt, kas ir tie pamata... tie pamata izdevumi, kādi ir nepieciešami, teiksim, vienas personas mājsaimniecībai, ģimenei ar bērniem, lai varētu tiešām nodrošināt dzīvi ar cieņu... dzīvi, kas atbilst nu, tādai vidusmēra cilvēka ikdienas dzīvei. Piemēram, somi rēķina šos mājsaimniecības atsaucē budžetus uz deviņiem mājsaimniecību tipiem. Tāpēc, ka ir starpība, vai ir viens dzīvojošs pensionārs vai viens dzīvojošs jauniešs, vai ir bērni pusaudžu vecumā, vai sākumskolas vecumā. Tā kā daudzas Eiropas valstis to rēķina ar dažādiem mājsaimniecību tipiem un izmanto šos ciparus kā... teiksim, kā tādu kontrollīniju pabalstu un palīdzības pietiekamības izvērtēšanai tiem, kas ir nokļuvuši grūtībās.

A. Laviņš.

Jā. Paldies. Es jau vēlējos vaicāt šo jautājumu, tad apmēram kādus mājsaimniecības tipus Jūs redzat, bet apmēram Jūs paralēles velkat ar Somijas pieredzi, kur valsts izdala deviņus mājsaimniecības tipus. Labi... tiktāl... vismaz šis ir saprotams.

Bet varat norādīt savu vērtējumu par to metodoloģiju, kas šajās tiesas sēdēs ir visbiežāk izskanējusi par šo mājsaimniecības ienākumu mediānu, kurai tālāk tiek piemērots noteikts procents? Un tad ir arī koeficients pirmajam mājsaimniecības loceklim un nākamajiem ir mazliet zemāks šis koeficients. Jūsprāt, tas ir jēgpilns?

Vai tam ir būtiski trūkumi un tamdēļ Jūs pat to neaplūkojāt, sniedzot atbildes uz jautājumiem?

B. Bela.

Tas būtu jāpārbauda, ja Latvija orientētos tāpat kā Eiropas Savienības sociālo tiesību pīlārā ir ieteikts, tomēr rēķināties ar šo nabadzības riska sliekšni, kas ir 60 procenti no ienākumu mediānas. Ja mēs te rēķinām tikai šos 20... nu, labi šie 20 procenti no ienākumu mediānas ir tā kā tas GMI sliekšnis... Bet uz kāda pamata tieši tad 20 procenti? Neviens jau to nevar pateikt. Kāpēc tieši šie 20 procenti? Un tam ir ārkārtīgi nozīmīgi trūkumi, ja neviens nav pārēķinājis, kāds tas cipars no tās ikdienas dzīvē mēnesī personai mājsaimniecībā ir nepieciešams, lai tās pamatvajadzības patiešām nosegtu. Tad tiem 20 procentiem nav nekāda diža jēga, ja neviens nesaprot īsti, ko tad par šo summu varēs sev cilvēks atļauties un kādas vajadzības apmierināt.

A. Laviņš.

Paldies. Vai es pareizi saprotu, ka principā šī metodoloģija ir jāpārbauda, tikai neskaidrības raisa šā noteiktā procenta apmēra izvēle. Vai tur ir kaut kādi... respektīvi... tas, kurš piedāvā šādu metodoloģiju, vai spēj ar racionāliem saprātīgiem argumentiem pamatot noteiktā procenta apmēra piemērošanu? Vai es pareizi sapratu?

B. Bela.

Jā, drīzāk tā, jo tomēr šie procenti no ienākumu mediānas ir tāds diezgan vispārpieņemts standarts Eiropā.

A. Laviņš.

Labi. Es teikšu paldies. Man jautājumu uz šo brīdi nav. Paldies.

I. Ziemele.

Paldies tiesnesim Laviņam. Tiesnesis Gunārs Kusiņš. Lūdzu!

G. Kusiņš.

Jā, labdien! Man, paturpinot šos jautājumus, ir viens jautājums. Cik ir jāskata šī sistēma kopumā un cik ir jāskatās tieši šo GMI?

Jūs savā uzrunā norādījāt, ka atbalsts ir ekstrēmi zemā līmenī un šie citi palīdzības veidi nekompensē to, kas būtu nepieciešams. Mans jautājums šajā sakarā ir šāds: vai tas, ka šie citi pabalsti vai citi palīdzības veidi nesedz vai nekompensē, ir šo citu palīdzības veidu vai arī visas šīs sociālās nodrošināšanas sistēmas trūkums vai tieši GMI apmēra... nu, šis nepietiekamais apmērs. Paldies.

B. Bela.

Nu, es to tomēr laikam redzētu kā sistēmas trūkumu. Bet nu viņš ir komplektā arī ar to GMI nepietiekamību, jo faktiski tā arī ir cita debāte sociālo zinātnieku vidū par to, vai cilvēkam jādod šie ienākumi testētie dažādi, dažādi daudzi mazi pabalstiņi ļoti precīzi mērķēti... Teiksim, šitas zālēm, šis izglītībai, šis mājoklim, šis ēdienam, šis tur vēl kaut kam citam... transporta kompensācijai... Bet tomēr cilvēka cieņai atbilstošāk ir iedot lielāku summu un tad cilvēks pats izvēlas, kā to tērēt. Nu, tas vismaz ir labklājības valstīs, kur šī saruna iet jau šādā līmenī... ka cilvēka cieņai atbilstošāk ir iedot cilvēkam lielāku summu un tad viņš pats izvēlas, kādā veidā ar saviem šiem līdzekļiem rīkoties. Nu, mums tā sistēma ir ļoti ierobežojoša, ka ir ļoti mazas summiņas, ļoti konkrētiem mērķiem, turklāt ar ārkārtīgi strikti šiem kvalificēšanās kritērijiem... nu, ar ļoti zemu pārklājumu, kas var nodrošināt šo palīdzību. Es teiktu, ka tā ir sistēmas problēma Latvijas gadījumā noteikti.

G. Kusiņš.

Paldies par jūsu atbildi. Un otrs jautājums ir... Lai šī sociālā nodrošinājuma sistēma sniegtu personai nepieciešamo šo sociālās aizsardzības līmeni, šai personai droši vien ir jāsaprot šī sistēma. Un tāpat mēs vairākās tiesas sēdēs esam jau konstatējuši, ka sistēma ir decentralizēta un atšķiras pa dažādām administratīvajām teritorijām gan šis atbalsta apmērs, gan arī vairāki citi nosacījumi.

Sakiet, lūdzu, kā Jūsaprāt... vai personas spēš saprast šo sistēmu, lai efektīvi izmantotu no šīs sistēmas esošās priekšrocības, jo šie, kā Jūs norādījāt, mazie, ļoti fokusētie pabalstiņi, vai tie dod iespēju cilvēkam saprast, kas viņam viss varētu pienākties un kā viņš varētu sevi sociāli aizsargāt. Paldies.

B. Bela.

No sarunām ar sociālajiem darbiniekiem es saprotu, ka katrā pašvaldībā ir tā saucamie jau profesionālie pabalstu izdzīvotāji, kuri zina, kur viņi var dabūt, kurā

labdarības iestādē ir garšīgākas zupas un kur var dabūt labākus apģērbus par velti... un tieši ko viņš drīkst pieprasīt... Bet es domāju, ka tas nav tāds vidējais GMI saņēmējs... Un, ja mēs skatāmies, ka tur ir vairāk kā, teiksim, 2018. gadā vairāk kā 4000 bērni... tad ko viņi tieši var saprast no tās sistēmas un ko mēs drīkstam prasīt, lai tāds bērns varētu sev... nu, bērna pienākums nav nodrošināt sev šo iztiku. Tas tomēr ir pieaugušajiem jādara. Un ja viņa vecāki to nespēj, tad acīmredzot citiem pieaugušajiem ir jāparūpējas par to. Arī no personām ar invaliditāti... nu, ļoti daudziem taču ir arī garīga rakstura traucējumi un faktiski viņš ir diezgan atkarīgs no tā, kā citi cilvēki viņam izskaidro un viņa vietā nokārto šo pabalstu un palīdzību, ko viņš var saņemt. Ne visi spēj tik sarežģītu sistēmu izprast. Es domāju, ka pat man ir grūti viņu saprast, tad kur nu vēl cilvēkam ar garīga rakstura traucējumiem, piemēram.

Nu, tā būtu īsā atbilde.

I. Ziemeļe.

Jā, labi. Paldies. Paldies tiesnesim Kusiņam. Tiesnesis Artūrs Kučs. Lūdzu!

A. Kučs.

Labdien! Man būtu jautājums par to, ko Jūs teicāt, ka ir netaisnīgi, ka GMI atšķiras atkarībā no pašvaldības. Bet Pašvaldību savienības pārstāvis pagājušajā reizē arī teica, ka arī vēsturiski, pirms GMI tika uzlikts kā obligāts pašvaldībām, ka tātad pašvaldības noteica dažādus līmeņus. Un mēs arī zinām, ka arī tās izmaksas Rīgā un Daugavpilī un varbūt Liepājā... nu, viņas būs atšķirīgas... Kā Jūs komentētu? Kādi būtu argumenti, ka viņas nevarētu atšķirties un ka viņām nevajadzētu atšķirties?

B. Bela.

Tā problēma varētu būt, ka tomēr valstī ir... ja valsts nosaka šos... nu, tur gan es Mārim Pūķim piekrītu, un arī pētnieki un cik esam ar pašvaldību sociālajiem dienestu cilvēkiem runājuši, ka tomēr valstij ir jāuzņemas arī atbildība un lielāka šī finansējuma daļa, nosedzot pamatvajadzības un GMI un mājokļa pabalsts pilnīgi konkrēti...

Nu, mēs jau varam skatīties dažādi. Var skatīties, protams, ka Rīgā izmaksas ir lielākas nekā Zilupē. Bet es domāju, ka to var kompensēt ar citiem palīdzības veidiem, bet GMI tomēr ir šis... tas pats vārds jau nosaka, ka ir šis minimālais ienākums. Un tam tomēr ir jābūt salīdzināmam, tāpat kā trūcīgas personas statusam un maznodrošinātas

personas statusam... tam ienākumu līmenim, es atvainojos. Jo šobrīd nu patiešām ir tā, ka pat divās blakus esošās pašvaldībās... nu, teiksim, Rīga un Jūrmala... nu nav Jūrmalā nenormāli atšķirīgas dzīves izmaksas nekā Rīgā, bet tie pabalstu un palīdzības apjomi uz cilvēku ir ļoti atšķirīgi. Uz kāda pamata tieši? Nevar teikt, ka Jūrmala arī būtu tā pasaules nabadzīgākā pašvaldība.

Un ja arī mēs paskatāmies uz tādiem vidējiem lauku novadiem... arī tur, teiksim, tā palīdzība tiek nodrošināta atbilstoši pašvaldības izpratnei. Es tagad nevaru... es pirms pieciem gadiem skatījos konkrēti divus mazus lauku novadus ar līdzīgu iedzīvotāju skaitu, līdzīgu ienākumu līmeni, kur trīs vai četras reizes atšķīrās palīdzības apmērs uz vienu personu. Nu, es neticu, ka tajos mazajos lauku novados tur tās iedzīvotāju vajadzības tik ārpātīgi atšķiras.

A. Kučs.

Paldies. Tad Jūs paraksturojāt arī, kā Jūs to bijāt domājusi, ka arī blakus esošās pašvaldībās principā tās atšķirības var būt atkarībā no...

B. Bela.

Jā, ļoti lielas... nepamatoti lielas.

A. Kučs.

Otrs jautājums, ja Jūs varēsiet atbildēt... tas ir atkarībā no tā, vai Jūs esat to pētījusi, tieši par socioloģiskajām... varbūt par cilvēku izjūtām tīri socioloģiski... Tātad, es neesmu to pētījis, bet nu arī dažreiz mums lietās parādās argumenti, ka... pieņemsim, cilvēks ir strādājis diezgan ilgu laiku, viņam tā pensija ir tāda, kāda ir, bet viņam ir iespēja saņemt trūcīgās personas statusu vai pieteikties citiem pabalstiem. Bet ir tāda varbūt emocionāla sajūta, ka es esmu tik ilgi strādājis un es negribu pieteikties trūcīgās personas statusam, jo... tātad persona uzskata, ka viņa ir nopelnījusi to ar savu darbu un viņai būtu jābūt šim te minimumam. Tāpēc man tas jautājums būtu šādā plāksnē: vai Jūs esat to pētījusi un skatījusies, teiksim, vai arī tie ir atsevišķi gadījumi... vai Jūs teiktu, ka ir arī plašāki, ka ir daļa cilvēku, kas nepiesakās šiem pabalstiem tīri savu varbūt emocionālo izjūtu dēļ, ka viņi negrib sevi saistīt ar trūcīgām... uzskatīt sevi, ka viņi ir trūcīgi vai ka viņiem būtu jāpiesakās GMI... Nu, par šo, ja Jūs varētu nokomentēt.

B. Bela.

Tādu ļoti plašu pētījumu nav man veikti, bet tajās intervijās, kas mums ir un tur bija vairāk kā 25 un arī no citiem pētījumiem... Es varu tikai piekrist. Jā, ka daudz vairāk cilvēku varētu arī kvalificēties tai palīdzībai, bet viņi to nedara tādēļ, ka viņi nevēlas tikt stigmatizēti vai šķiet apkaunojoši lūgt palīdzību... Un, tā kā mums ir arī sociālā darba studenti fakultātē, kas ir arī praktiķi, tad ir dzirdēts arī, ka dažos lauku novados sociālie darbinieki smējās, ka, ja viņi izrēķina savus ģimenes ienākumus uz personu mājāsaimniecībām, tad viens otrs kvalificējas maznodrošinātā palīdzībai, kur viņi, protams, nepiesakās neviens.

A. Kučs.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Paldies tiesnesim Kučam. Man būs trīs jautājumi, Belas kundze, Jums.

Tātad pirmais. Jūs sākat ar to, ka Jūs kontrastējāt šādus divus faktus, proti, tātad Latvija ir 50 attīstītāko valstu vidū, no vienas puses un no otras puses šis minimālais ienākums, kas mums ir noteikts dienā, tātad faktiski atbilst tam, ko Apvieno Nāciju Organizācija ir noteikusi kā tādu nabadzības sliekšni. Man ir jautājums, jo Jūs tālāk neizgājāt... nepaanalizējāt šo kontrastu.

Tā ir acīmredzama pretruna. Un kā Jūs viņu izskaidrotu, ka no vienas puses, tātad mēs esam TOP 50, bet no otras puses, šis sliekšnis ir tas, kas ir kopumā pasaulē nabadzības sliekšnis. Kā Jūs izskaidrojat šo pretrunu? Kas ir noticis?

B. Bela.

Nu... mēs ar kolēģiem arī par to esam runājuši. Un 2013. gadā gan mums bija šie dati, un šogad būs pēc mēneša vai diviem... Jautājums ir, kā cilvēki skaidro, kāpēc citi ir nabadzīgi un kāda ir attieksme pret palīdzību trūkumā nonākušajiem cilvēkiem. Un pagājušoreiz Ruta Zilveres kundze jau minēja, ka Latvijā tas dominējošais uzskats ir, ka ir jābūt attaisnojošam iemeslam būt nabadzīgam un, ka palīdzēt vajag tikai bērniem, invalīdiem un senioriem, un pieauguši, strādājspējīgas personas principā ir, tā teikt, alkoholiķi un degradēti un viņiem tur vispār nav ko palīdzēt. Respektīvi, nabadzīgie paši ir vainīgi. Un jau 2013. gadā aptauja parādīja, ka gandrīz trešdaļa iedzīvotāju šādi sāk domāt. Un vispopulārākais šāds uzskats ir jaunu, turīgu, izglītotu

vīriešu vidū. Paskatieties, kas mums ir Saeimā un Ministru kabinetā pamatā! Cik tur ir sievietes, cik tur ir dažāda vecuma un dažādu sociālu grupu cilvēki? Pamatā tie ir jauni, turīgi, izglītoti vīrieši un mani ļoti interesē šīgada dati, kā tur parādīsies šis uzskats, ka nabadzīgie paši ir vainīgi un vai šis cipars aug vai nē. Bet faktiski es to skaidrotu un arī ar kolēģiem esam to runājuši, ka viena no problēmām ir, ka lēmumu pieņēmēji ir cilvēki, kas uzskata, ka nabadzīgie paši ir vainīgi, nu, izņemot dažas grupas, kuriem nu ir tas attaisnojošais iemesls, kāpēc viņi ir nabadzīgi. Nu, tā to var izskaidrot ar attieksmi.

I. Ziemeļe.

Labi. Tātad fundamentāls psiholoģiskais un kultūras faktors.

B. Bela.

Vērtību jautājums arī.

I. Ziemeļe.

Jā, tieši tā.

Man otrais jautājums ir... tā kā Jūs pieskārties šim faktoram, tas noteikti ir būtiski, es gribēju precizēt. Tātad Jūsu pētījumi liek Jums domāt, ka minimālā alga Latvijā būtu ceļama. Vienkārši tāds precizējošs jautājums.

B. Bela.

Nu, principā, jā. Tas arī emigrāciju mazinātu... nu, kā migrācijas pētniecei, tas ir pilnīgi skaidrs.

I. Ziemeļe.

Nu, jā, bet Latvijas Banka, protams, norādīja, ka viņi ir pretējās domās un viņi to pamato ar ekonomikas attīstību. Jo, protams, ka algu var celt tad, ja tam ir segums nepieciešamais ekonomiskais. Un kā Jūs tad atbildētu uz šo argumentu?

B. Bela.

Es šinī gadījumā labāk atturēšos no atbildes, jo es neesmu ekonomiste un tik niansēti šos procesus nemāku komentēt. Bet no tādu sociālo zinātņu viedokļa... es, teiksim, neredzu atšķirību dižu starp Latviju, Igauniju un Lietuvu. Un kāpēc Igaunijā, Lietuvā var būt tie 500 alga, bet Latvijā ir tik šausmīga katastrofa, ka nekādā veidā

mūsu ekonomika to nevar atļauties un sabruks, ja pacels uz tiem 500 eiro kaut vai. Nu, es domāju, ka ne Igaunijā, ne Lietuvā nav sabrukusi ekonomika, tad gan jau Latvijā arī nebruktu, bet te, protams, nāk iekšā šis *Covid* pandēmijas risks un līdz ar to kā vispār globālā ekonomika reaģēs un kas ar mūsu ekonomiku vispār pēc gada notiks, šī iemesla dēļ tad var teikt, ka, jā, nu varbūt tā ir lieta, ko tiešām nevar sasteigt tieši šinī brīdī.

I. Ziemeļe.

Skaidrs. Paldies.

Un mans trešais jautājums ir tiešām saistīts ar šo jau tiesneša Laviņa minēto metodi vai formulu. Un runājot par mājsaimniecību, tāpat, ienākumiem uz mājsaimniecību kā tādu centrālo elementu. Sakiet, lūdzu, vai Jūs esat konstatējusi un saskatījusi, ka tā mājsaimniecību tipoloģija... ka viņa mums valstī ir, ka viņa ir izveidota jēgpilni, jo nu faktiski no Jūsu zinātnes viedokļa skatoties... tas ir tas jautājums, kur Jūs varētu palīdzēt, teiksim, ja valdība Jums prasītu, tad Jūs varētu palīdzēt šīs te tipoloģijas izveidot... Proti, vai valdībai vispār ir skaidrs, kas ir tā mērķauditorija un kādos aspektos un kādās dimensijās... un līdz ar to arī kā viņai vajadzētu veidot šo tipoloģiju... ja Jūs varētu par šo mazliet pakavēties pie šī jautājuma.

B. Bela.

Es domāju, ka tas pats pamats ir arī tas, ko Centrālā statistikas pārvalde un Eiropas Savienības statistika mēra to nabadzību un materiālo nenodrošinātību jeb ienākumus uz mājsaimniecību un dzīves apstākļus pietiekami. Nu, vismaz pamata mājsaimniecību tipoloģijā šie dati ir un problēmu tur nav. Un, ja valdība grib kaut ko risināt, viņa to var diezgan efektīvi darīt. Un tur mums ļoti labs piemērs ir situācija ar daudz bērnu ģimenēm Latvijā, kur ilgstoši bija ļoti katastrofāli... tur bija milzīgas atšķirības atkarībā no bērnu skaita, bet tagad tomēr ar šo ģimenes valsts politiku ir tās daudz bērnu ģimenes no tās nabadzības vairāk vai mazāk ārā. Un tas nozīmē...ka, ja grib mērķēti risināt, to var izdarīt.

Un tagad, ejot uz augšu ekonomikai, ja mums ir 75 procenti senioru pakļauti nabadzības riskam, nu, tas jau ļoti skaidri rāda šo Latvijas vidējās pensijas neatbilstību un pilnīgu neadekvātumu esošajai situācijai.

I. Ziemele.

Paldies. Es sapratu, ka ja gribētu, tad varētu apzināt... tiešām šīs dažādās situācijas un...

B. Bela.

Viņas jau ir zināmas un pat ļoti labi...

I. Ziemele.

Un pat viņas zināmas esot... Skaidrs. Paldies.

Un mans pēdējais jautājums. Ziniet, lietas gaitā mēs arī saklausījām tādu versiju, kaut kādā brīdī tas nonāca līdz šādai izpratnei, GMI izpratnei, ka pēc būtības šim GMI tomēr vajadzētu pietikt tam, lai varētu apmierināt šo te pamatvajadzību pēc pārtikas. Arī tas ir izskanējis.

Savukārt, Jūs teicāt, ka GMI vajadzētu tiešām nodrošināt šīs piecas pamatvajadzības. Vai tas ir tādēļ, ka Jūs vairāk skatāties jau arī no tā viedokļa, ka šī nākamā, ja tā varētu teikt, teorija... ka tomēr šim minimālajam ienākumam ir jābūt vienotam veselumam, kuru tad jau cilvēks var brīvi izlietot pats, lemjot par to, kurā brīdī kuras no pamatvajadzībām tad būtu sedzamas? Kā Jūs šo nokomentētu?

B. Bela.

Es teiktu, ka gan tas arguments, ko Jūs minējāt, ka arī cilvēka cieņai atbilstošāk ir, ka viņš var pats lemt par to ienākumu izlietojumu, taču otrs, manuprāt, vēl svarīgāks arguments konkrētajā brīdī ir tas, citi palīdzības un pabalstu veidi ne vienmēr nosedz, vai drīzāk nenosedz... Un kaut arī tādus statistikas, tā stingro datu, kā GMI pārklājas ar citiem pabalsta veidiem tādā indivīdu līmenī trūkst, tad, parunājot ar sociālo dienestu cilvēkiem, tomēr lielākoties tas uzskats ir tāds, ka ņemot vērā pašvaldību autonomiju un to, ka katrs dara, kā grib, viņš nepilda to savu funkciju.

I. Ziemele.

Skaidrs. Paldies.

Tiesnesis Laviņš, lūdzu!

A. Laviņš.

Belas kundze, vēl šāds jautājums. Tas, ko mēs varējām dzirdēt par profiliem valdībā un Saeimā... jauni, izglītoti vīrieši parasti tur ir un noteic to toni. Bet Latvija ir demokrātiska valsts un cilvēki tur tiek ievēlēti. Tāpēc es gribēju saprast... Jums šī pozīcija kādā veidā veidojas...? Jūs uzskatāt, ka Latvijas sabiedrībā nav populāra pati par sevi ideja sniegt atbalstu pašiem trūcīgākajiem? Vai arī šī ideja ir gana populāra, bet tad, kad cilvēki tiek ievēlēti, tad šī ideja varbūt tā lēnītiņām aizslīd otrā plānā. Tad tas akcents bija kur vairāk?

B. Bela.

Nu, es teikšu, ka tas ir mazliet neapdomīgs vispārinājums no manas puses šo ainu attiecināt tieši uz Saeimu un lēmumu pieņemējiem, bet tie esošie dati man liek domāt šajā virzienā. Tāpēc aptaujās joprojām vairāk par pusi tomēr uzskata, ka tā sistēma ir netaisnīga un valstij būtu vairāk jāatbalsta trūcīgie un nabadzīgie iedzīvotāji.

Bet man ir aizdomas, ka tiešām, tā viedokļu nobīde tomēr notiek tanī brīdī, jo pašam klājas labāk... un jo... protams, arī lielu darbu iegulda tajā labklājības nodrošināšanā, no gaisa jau nevienam nekas nekrīt īpaši, tad tā attieksme tomēr nostiprinās... nu, redz, es varu... citiem arī ir jāvar... Bet, ja mēs paskatāmies uz šo trūcīgo cilvēku demogrāfisko portretu, nu... tur nav daudz, kas ir jauni... nu, teiksim, tā... jauni, izglītoti, veseli cilvēki... nu, jūs tur tādus neatradīsiet sevišķi... Un tā attieksme, ka visiem ir jāvar pašiem tikt galā ar savu dzīvi, nu viņa tomēr ietekmē to lēmumu pieņemšanu tādā virzienā, kā tas mums notiek. Pie mūsu ekonomiskās attīstības tomēr tas atbalsts varēja būt nedaudz dāsnāks. Mums nav jābūt par vienu no vissliktākajām sociālās drošības sistēmām, vai tādai, kas vismazāk spēj palīdzēt cilvēkiem grūtībās.

I. Ziemeļe.

Labi. Paldies. Tātad šobrīd tiesneši savu jautājumu ir uzdevuši. Un es došu iespēju tiesībsargam Jansona kungam Jums uzdot jautājumus, ja tādi ir. Lūdzu!

J. Jansons.

Sveicināti! Godātā tiesa, paldies. Ļoti izsmeļoši un saprotami, un mums nav jautājumu.

I. Ziemele.

Paldies Jansona kungam. Un valdības pārstāvei Celmiņas kundzei, lūdzu, iespēju uzdot jautājumus Belas kundzei.

E. Celmiņa.

Jā, labdien, cienījamā Belas kundze! Gribēju tomēr diviem aspektiem pieskarties.

Jūs atsaucāties uz to, ka, atbilstoši Eiropas sociālajam pīlāram, nabadzības riska sliekšni nosaka pie šī 60 procentu robežas no ienākumu mediānas, kam Ministru kabinets var tikai piekrist.

Taču vienlaikus Eiropas Komisijas pētījumos un valstu pārskatos ir redzams, ka parasti sociālās palīdzības pabalsti naudas izteiksmē tiek sniegti pie zemās robežas, nenoliedzot to, ka riska robeža ir pie tiem 60 procentiem.

Gribēju jautāt, kā gan Jūsu ieskatā būtu jābūt samēram starp sociālās palīdzības atbalsta sliekšni, šo te riska robežu un strādājošo ienākumiem, ko viņi gūst no darba tirgus? Mazliet Jūs tam pieskārāties, bet tieši, vai ir nozīme šai te atšķirībai, kādai ir jābūt tai trepei? Varbūt varat mazliet šim jautājumam pieskarties?

B. Bela.

Jūs to domājat, ka es varētu tūliņ pateikt tur konkrētu eiro summu? Es nevarēšu. Tur tad ir jāiet un drusku rūpīgāk jāparēķina tas viss. Tai trepei noteikti ir jābūt, jo no ienākumiem ir jābūt iespējai tomēr nosegt normāli tās pamatvajadzības. Nu, Latvijā gan tā strādājošo nabadzība uz Eiropas fona nav slikta. Mums ir tā problēma, ka tās algas ir mazas, un līdz ar to mazo algu saņēmēji nonāk diezgan nopietnās grūtībās.

Un, protams, ka tā palīdzība trūcīgākajām personām nekad nerasniedz to nabadzības riska līniju, jā, viņa ir zemāka. Bet tieši cik zemāka, to parasti tomēr skata kompleksi arī ar to, cik cilvēkam tad reāli vajag tās naudas. Nu, kaut vai tie paši uztura speciālisti, ko viņi saka, cik mums vajag pilnvērtīgai pārtikai tos izdevumus. Tas būtu tomēr jau objektīvāk, jo tā mediāna... nu, kā... aug ekonomika, aug mediāna un līdz ar to tas nepasaka tieši, cik naudas vajag, lai izdzīvotu. Un līdz ar to vienmēr sabalansē arī ar šiem pētījumiem vai rādītājiem, nu, kaut vai par to pašu veselīgo pārtiku. Ir skaidrs, ka viņš tur no miltiem un olu pulveriem pārtiks mēnešiem, ka tā veselība sabojāsies un viņš pēc kāda laika nebūs vairs tur nekāds dižais darba tirgus dalībnieks ar beigtu veselību. Arī par to domājot...

E. Celmiņa.

Jā, paldies. Un tikai mazliet paturpinot... jo lielā mērā Jūs jau atbildējāt... Vai Jūsu ieskatā šis pats 60 procentu robežas noteiktais nabadzības riska sliekšnis, ko Eiropas Savienība lieto kopš 2010. gada, un lielā mērā tieši 60 procentu robeža noteica balstoties uz tā saucamo “vecu Eiropas valstu” pieredzi un ilgu gadu veidojušos praksi, vai Latvijas gadījumā tie 2018. gadā bija 409 eiro uz vienu ekvivalento personu, ir samērīgi pret tām ekspektācijām un to sociālo realitāti, kādi ir Latvijas sabiedrības ienākumi? Vai tā robeža tomēr pret Latviju un arī citām droši vien jaunajām... nu vairs ne tik jaunajām dalībvalstīm... nav tomēr mūžam nerasniedzama šādām mērauklām vērtējot?

B. Bela.

Nu, man negribētos domāt, ka viņa ir mūžam nerasniedzama. Iespējams, viņa šobrīd ir ļoti optimistiska. Bet es domāju, ka tā būtu politiska netālredzība viņu ignorēt un pieņemt *a priori*, ka mēs jau to nevaram un uz mums jau tas neattiecas, mēs par to vispār nedomāsim.

Es domāju, ka arī cilvēka attieksme būtu mazliet citāda, ja valdība diezgan skaidri pateiktu, ka, jā, nu mūsu mērķis ir sasniegt noteiktu līmeni un uz to mēs ejam un drusku elastīgāk skatīties. Un ka tomēr, teiksim, nu, kaut vai šie minimālie ienākumu līmeņi netiek noteikti pēc tīras politiskas vienošanās. Jā... nu tie paši 20 procenti no ienākumu mediānas ir ar piecu gadu nobīdi, nu, tas nav nopietni un pat uztura speciālisti var pateikt, ka nu nē, par to nevar pat veselīgi paēst. Nu, varbūt pasīvs cilvēks var veselīgi paēst, bet aktīvs cilvēks vai augošs organisms nevar.

Nu, tur tomēr ir jābūt kaut kādam šim... nu, pamatā tomēr ir jābūt kādiem argumentētiem, pamatotiem pieņēmumiem, ar kādu personas rīcībā esošu naudu var tomēr nosegt kādas pamatvajadzības. Un arī nevar skatīties tikai, tā teikt, kas ir likumā ierakstīts, ir jāskatās, kā viņš tiek piemērots reāli. Un tad tā aina vairs nav tik saulaina, ka mums jau, lūk, likums visu nodrošina, jo tad, ja skatās, kurām grupām, tieši ko nodrošina, kādā veidā nodrošina... nu, tur tomēr šī sistēmiskā kompleksa pieeja būtu ļoti svarīga. Un šie minimālie ienākumu līmeņi, kas ir līdzsvaroti gan pret to nabadzības riska līniju, gan pret to kaut kādu minimālo pamatvajadzību nodrošinājumu...

Es nesaku, ka uzreiz tur vajag uz tiem 60 procentiem uzlikt, tas nav reāli un tur tiešām tās bagātākās valstis var tuvojies tam, bet arī tuvojies tikai... Bet, nu tomēr... tā attieksme, ka cilvēks netiek... nu, teiksim, tomēr neizjūt sistēmisku pazemojumu. Tas

būtu diezgan būtiski, ka mūsu cilvēki, kas dzīvo trūkumā, tomēr neizjūt tādu pazemojuma sajūtu.

E. Celmiņa.

Paldies. Es vairs neuzdošu jautājumus.

I. Ziemeļe.

Tā, paldies arī Celmiņas kundzei. Šajā brīdī tad teikšu paldies arī Belas kundzei par viedokli un par piedalīšanos tiesas sēdē, kas tiesai visnotaļ ar noderīga.

Tā... Kā nākamo pieaicināto personu tāpat es aicinātu biedrības "EAPN-Latvia" pārstāvi Andri Burtnieka kungu. Un es arī lietas dalībniekiem varu apstiprināt, ka tāpat Burtnieka kungs ir pilnvarots paust biedrības viedokli un mēs arī esam pārliecinājušies par Burtnieka kunga identitāti un lietā ir pieejami arī identitāti apstiprinošie dokumenti.

Tāpat, Burtnieka kungs, lūdzu! Kas jums būtu sakāms un stāstāms tiesai saistībā ar šo minimālā ienākuma pabalstu? Lūdzu!

A. Burtnieks.

Labdien, godājamā tiesa!

Es pārstāvu biedrību "Eiropas Pretnabadzības Tīkls Latvija". Kā liecina nosaukums, mūsu darbība savu iespēju robežās saistās ar nabadzības mazināšanas pasākumu atbalstīšanu Latvijā.

Uzskatu, ka jautājums par GMI ir labs iemesls sarunai par iztikas minimuma noteikšanas jautājumiem.

Lietderīgi būtu šo jautājumu sadalīt divās daļās.

Pirmā — kā noteikt iztikas minimuma lielumu un otrā daļa — kā nodrošināt šo iztikas minimuma lielumu, kā un kādā apjomā to varētu skatīt.

Es pakavēšos vairāk tieši pie pirmās daļas šeit.

Lai varētu novērtēt izdalīto resursu sociālajai palīdzībai pietiekamību un izlietošanas efektivitāti, vispirms ir jānosaka tas resursu daudzums, kas nepieciešams cilvēka vajadzību apmierināšanai. Šo resursu minimālo lielumu raksturo ar iztikas minimuma patēriņa budžetu, ko izsaka ar dzīvei nepieciešamo materiālo labumu un pakalpojumu daudzumu, kas nodrošina cilvēka dzīves un darba spēju normālu atjaunošanu.

Šī budžeta noteikšanas pamatā ir normatīvā metode... ekonomikas pamatmetode. Un tas aptver materiālo labumu un pakalpojumu normatīvu sistēmu. Šīs normas tiek zinātniski pamatotas un ataino objektīvu nepieciešamo resursu daudzumu vajadzību apmierināšanai. Tās regulāri ir jāinventarizē, jo mainās kā vajadzības, tā it īpaši to apmierināšanas formas un resursi. Nezinot iztikas minimuma lielumu, nevar veidot efektīvu sociālo politiku un iztikas minimuma aprēķiniem ir jābalstās uz izvērstu minimālā patēriņa normatīvu sistēmu.

Šai metodei Latvijā ir bagāta vēsturiskā pieredze. Šeit jāpiemin tautsaimnieka Kārļa Baloža pētījumi par normatīvo patēriņu, kas tika veikti vairāk nekā 125 gadus atpakaļ un viņa Latvijas tautsaimniecības 1928. gada programma. Jāpiemin arī tie pētījumi 60.-90. gados par patēriņa normatīviem un budžetiem.

Jāatzīmē, ka 1991. gadā Ministru padomes pieņēma lēmumu "Par minimālā patēriņa groza aprēķinu", kuš balstījās uz izvērstu minimālā patēriņa normatīvu sistēmu, kuri bija izstrādāti priekš Latvijas iedzīvotājiem, ņemot vērā Latvijas īpatnības un toreizējos patēriņa apstākļus un vajadzību apmierināšanas iespējas. Aprēķina sistēma bija darboties spējīga un reāla un tika izmantota sociālās politikas veidošanai, tajā skaitā dzīves dārdzības aprēķiniem un iedzīvotāju ienākumu, sociālo pabalstu, pensiju, darba samaksas un citu indeksācijai.

Nepilnība bija tas, ka aprēķini tika veikti vienīgi rēķinot vidēji uz vienu iedzīvotāju, nevis pa iedzīvotāju grupām, piemēram, strādājošajam, pensionāram, bērnam un citiem, kas ļautu precīzāk atspoguļot katras iedzīvotāju grupas vajadzības. Diemžēl tālāk netika pētīta patēriņa attīstība un veiktas attiecīgas izmaiņas aprēķina metodikā. Tā rezultātā aprēķina saturs vairs neatbilda patēriņa realitātei, ar ko arī pamatoja šo minimālā patēriņa groza aprēķina pārtraukšanu 2014. gadā. Lai arī ar zināmām nepilnībām, šis aprēķins raksturoja minimālā patēriņa līmeni. Pēc 2014. gada šāds vērtējums vairs nebija iespējams, un pēc būtības sociālā politika tika realizēta bez noteikta mērķa un sasniegto rezultātu vērtējuma. Kā arī jāatzīmē, ka jauna metodika iztikas minimuma budžetam nav izstrādāta līdz šim brīdim.

Kopumā atbalstām un piekrītam tiesībsarga pieteikumam. No Satversmes tiesas bija arī vairāki jautājumi, tādēļ atbildēšu arī uz tiem.

Pirmais. Kādi aprēķini un indikatori būtu jāņem vērā, nosakot GMI?

Atbilde. Nosakot GMI līmeni, būtu jāizmanto iztikas minimuma patēriņa budžets, aprēķināts vidēji vienam iedzīvotājam, strādājošam, pensionāram, dažāda

vecuma bērniem, dažādu grupu invalīdiem, kas raksturos nepieciešamo ienākumu līmeni attiecīgās iedzīvotāju grupas vajadzību apmierināšanai.

Jābalstās arī uz dzīves dārdzības un reālo ienākumu aprēķiniem, iekšzemes kopprodukta dinamiku, maksas un bezmaksas pakalpojumu proporciju izmaiņām, īpaši veselības, izglītības, dzīvokļu komunālās saimniecības jomā.

Vienlaikus jānorāda, ka kritiski jāvērtē pieeja koncepcijai par minimālā ienākuma līmeņa noteikšanu Ministru kabineta 2014. gada 31. oktobra rīkojums Nr. 619, kas paredz minimālo ienākumu līmeni noteikt 40 procentu apmērā no mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu mediānas. Tagad jau runā par 20 procentiem no mediānas. Pie zema vispārējā Latvijas mājsaimniecību ienākuma līmeņa šādi noteikts minimums būs zemāks par objektīvi nepieciešamo minimālo resursu daudzumu vajadzību normālai apmierināšanai. Šādai pieejai nav zinātniska pamatojuma iztikas minimuma GMI lielumam. Ja iepriekš GMI lielumu vienojoties noteica valdība un pašvaldības, to nosaucot par politisku vienošanos, tad tagad to vienpersoniski nosaka valdība kā procentu no mediānas.

Otrais jautājums. Vai noteiktais GMI apmērs nodrošina pamatvajadzību apmierināšanu?

Atbilde. Noteiktais GMI apmērs nenodrošina personu pamatvajadzību apmierināšanu minimālā līmenī. Par to liecina arī tiesībsarga sniegtie dati.

Trešais. Vai valsts ir izpildījusi savu pienākumu?

Valsts nav izpildījusi savu pienākumu periodiski pārskatīt GMI līmeni. Tajā skaitā, rēķinot pret dzīves dārdzības pieaugumu. Par cik iztikas minimuma budžetu nerēķina, nevar arī izvērtēt GMI izmaiņas attiecībā pret to.

Ceturtais. Kā vērtējat situāciju, ka GMI saņēmēju skaits katru gadu samazinās?

Ja GMI līmenis netiek pārskatīts, tad nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju skaitam faktiski ir jāsamazinās, jo kopējais ienākumu līmenis pieaug kaut vai uz dzīves dārdzības kāpuma rēķina. Tomēr, ņemot vērā reālo stāvokli, šim skaitam un īpatsvaram bija pat jāpieaug, par ko liecina arī aizbraukušo cilvēku skaits.

Vēlreiz kopumā atbalstām tiesībsarga prasību un esam pārliecināti, ka Latvijas valstij aktīvāk un plašāk jāizpilda savs pienākums kā sociāli atbildīgai valstij, nodrošinot saviem iedzīvotājiem cilvēka cienīgu dzīves līmeni.

Paldies.

I. Ziemele.

Tā... paldies Burtnieka kungam par pausto viedokli.

Tagad, iespējams, būs arī daži jautājumi no tiesnešiem. Lūdzu, tiesnesis Aldis Laviņš.

A. Laviņš.

Burtnieka kungs, paldies Jums par sniegto viedokli.

Jūs minējāt, ka tiesībsarga pieteikumā norādītos argumentus uzskatāt par pamatotiem. No tiesībsarga pieteikuma mēs redzam, ka GMI līmeņa atbilstība sociāli atbildīgas valsts principam ir vērtēta, ja tā var teikt, autonomi vai atrauti no pārējiem sociālās drošības sistēmas elementiem. Jūs arī minējāt, ka Jūsprāt GMI līmenis ir nepietiekams.

Bet tad jautājums ir, vai Jūs šo secinājumu esat izdarījuši aplūkojot GMI atrauti no sociālās drošības sistēmas pārējiem elementiem, vai tomēr skatot to... un šobrīd ir jautājums... visas sociālās drošības sistēmas kontekstā vai rāmi, vai arī GMI tajā ietvarā, kas sasaucas ar sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu sistēmas ietvaru? Kā Jūs šo esat vērtējuši?

A. Burtnieks.

Es uzskatu, ka GMI ir jānodrošina visas nosauktās pamatvajadzības. Plus arī pagājušoreiz, kad bija saruna, runāja arī par kultūras vajadzībām. Es gribu atzīmēt, ka 1991. gada pieņemtajā budžetā, arī minimālajā budžetā, arī tika iekļautas daļēji kultūras vajadzības, tiesa, minimālā apjomā, bet tas arī tika tur paredzēts. Tā kā visas šīs piecas vajadzības jeb grupas ir jānodrošina. Un pēc tam var skatīties, vai GMI konkrētajā vietā, konkrētajā gadījumā nodrošina visas attiecīgās mājtsaimniecības vajadzības un vai ir nepieciešamība kāda pašvaldības vai cita palīdzība.

Ja es pareizi sapratu Jūsu jautājumu...

A. Laviņš.

Jā... es no Jūsu sniegtās atbildes saprotu, ka mans jautājums ir pareizi izprasts. Jūsu nostāja ir, ka vienam pašam GMI līmenim ir jābūt tādām, kas spētu nodrošināt visas piecas un, iespējams, arī vēl kādu citu pamatvajadzību. Tāda ir pozīcija?

A. Burtnieks.

Jā. Tieši tā.

I. Ziemele.

Tiesnesis Artūrs Kučs. Lūdzu!

A. Kučs.

Paldies Jums. Man jautājums būtu tāds. Jūs teicāt... ja es pareizi sapratu... ka Jūs neatbalstāt šo te pozīciju par... es te gribēju saprast un noprecizēt, vai Jūs neatbalstāt, ka tie būtu 20 procenti no mediānas vai jūs neatbalstāt vispār, ka šis procents būtu piesaistīts mediānai drusciņ?

A. Burtnieks.

Lai noteiktu palīdzības lielumu vai GMI, tātad tas nav saistāms ar mediānu un šiem procentiem. Jo it īpaši mēs nevaram atsaukties uz Eiropas attīstītajām valstīm, kur, kā jau teicu... ja tur mēs paņemam mediānu, tad atbilstošais ienākuma līmenis uz mājsaimniecību... viena biedra mājsaimniecībā vai vairākiem... tas ir daudzkārt augstāks. Un šeit šie procenti nav piemērojami Latvijai kā tādai.

Tādus tur rādītājus var rēķināt, var nosaukt viņus dažādi, nosaucam par riska grupu vai pakļautiem riskiem, vienalga. Bet izejot no tiem, mēs nevaram noteikt nepieciešamo šo palīdzību. Šī palīdzība ir nosakāma, pirmkārt, nosakot iztikas minimuma lielumu, cik tad reāli ir nepieciešams patēriņa labums vai pakalpojums, lai nodrošinātu to atražošanu minimālā līmenī, nu un tad tālāk iet runa par šīs palīdzības lielumu.

A. Kučs.

Paldies. Otrs jautājums. Vai Jūs no savas darbības varētu arī drusciņ paraksturot, kuri ir tie cilvēki, kuri visbiežāk ir GMI saņēmēji?

A. Burtnieks.

Par to es nevaru konkrēti runāt, jo man ir sava vieta mūsu biedrībā "EANP-Latvia"... es praktiski nenodarbojos ar šādu palīdzības sadalīšanu vai noteikšanu.

A. Kučs.

Paldies. Un pēdējais. Tad es sapratu no Jums, es gribētu precizēt... ka kamēr nav noteikts iztikas minimums, mēs arī nevarētu tā jēgpilni noteikt ne GMI, ne citus pabalstus. Vai es pareizi sapratu Jūs?

A. Burtnieks.

Jūs pilnīgi pareizi sapratāt. Jā, tāds ir mans viedoklis.

A. Kučs.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Tā... paldies. Tiesneši savus jautājumus ir uzdevuši. Es došu iespēju tiesībsargam Jurim Jansonam uzdot jautājumus. Lūdzu, Jansona kungs!

J. Jansons.

Paldies, jautājumu nav.

I. Ziemeļe.

Paldies, Jansona kungs. Valdības pārstāvei Celmiņas kundzei ir iespēja uzdot jautājumus. Lūdzu!

E. Celmiņa.

Jā, es vienu jautājumu uzdošu.

Burtnieka kungs, Jūs esat paudis arī mūsu diskusijās iepriekš viedokli, ka iztikas minimuma groza apmērs noteikti varētu būt 400 eiro un uz augšu vienai personai. Bet tā ir tieši tā pati nabadzības riska sliekšņa robeža vienam ekvivalentajam patērētājam. Vai Pretnabadzības tīkla ieskatā 30 procenti sabiedrības, kas būtu atbalstāmi, atrodas zem šādas sliekšņa, ir samērīgs līdzsvars iepretim tai sabiedrības daļai, kas atrodas nedaudz virs šī sliekšņa, un ar kura spēkiem ir jānodrošina šis atbalsts tai daļai, kas atrodas zem šī sliekšņa?

Un jā... varbūt līdzīgs jautājums, kā Bels kundzei... Vai Jūs saskatāt jēgu un nozīmi tai starpībai, kādai būtu tomēr jāsauglabājas starp tiem ienākumiem, ko var

strādājošais sev nodrošināt pats caur soc. apdrošināšanu veidojot arī savus uzkrājumus un to ienākumu, ko bez nosacījumiem varētu saņemt no sociālās palīdzības? Paldies.

A. Burtnieks.

Atbildot uz pirmo jautājumu. Es teikšu, ka mēs pašreiz spēlējamies ar cipariem, kur ir 400 un tādi... Nu, varbūt atgriezīsimies realitātē šodienā, cik ir GMI un ko var nodrošināt. Tādēļ šie cipari būtu vēl tālākā nākotnē, kuri būtu jāsasniedz.

Otrais. Es piekrītu tam, ka bija jābūt atšķirībai, jo atšķiras, teiksim, iztikas minimuma lielums uz vienu strādājošo, uz vidējo vienu cilvēku, uz bezdarbnieku un tā tālāk. Izstrādājot šādus iztikas minimumus, šī diference parādīsies...

E. Celmiņa.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Tā, paldies Celmiņas kundzei par jautājumiem un Burtnieka kungam par atbildēm.

Uz šo brīdi tād jautājumi Jums ir izsmelti, Burtnieka kungs. Paldies par dalību un paldies par viedokļa paušanu. Lai jums jauka diena!

Tā, tiesai ir palicis uzklaut pieaicināto personu ekonomikas zinātņu doktoru Edgaru Voļski.

Labdien, Voļska kungs! Es arī apstiprinu lietas dalībniekiem, ka tiesa ir pārliecinājusies par Voļska kunga identitāti un ir pieejami arī personu apliecinošie dokumenti.

Tā, Voļska kungs, Jūs esat visu droši vien noklausījies un Jūs tād kā ekonomists... ko Jūs varētu mums šajā lietā vēl piebilst? Lūdzu!

E. Voļskis.

Labdien, godātā tiesa!

Es varbūt sākumā varētu nedaudz nolasīt no tā dokumenta, ko es iesniedzu iepriekš arī tiesai, jo tas arī nedaudz nosedz tos jautājumus, par kuriem noteikti ir runāts, noklausoties iepriekš ekspertus un viņu viedokļus, un izskanēja arī pāris jautājumu no tiesnešu puses un es noteikti savas kompetences ietvaros no savas puses būtu priecīgs sniegt savu viedokli cerot, ka tas varētu būt noderīgs šā jautājuma izskatīšanā.

Tātad gribētu vēlreiz sākt ar to, ka Latvijas Republikā pastāvošā sociālā nodrošinājuma sistēma balstās uz galvenajiem trim pamatprincipiem — tā ir solidaritāte, taisnīgums un brīvprātība.

Un solidaritātes princips manā skatījumā un iepriekš veicot pētījumus un rakstot savu disertāciju, tātad paredz, ka valstij no vienas puses ir pienākums izveidot un uzturēt pastāvīgi funkcionējošu sociālā nodrošinājuma sistēmu, kura tās valsts pastāvīgajiem iedzīvotājiem sniedz sociālā un ekonomiskā veida atbalsta instrumentus sociālā riska gadījumos, bet, no otras puses, katram Latvijas Republikas pastāvīgajam iedzīvotājam vienlīdzīgi ir gan tiesības, gan pienākums iesaistīties un piedalīties šādā valsts nodrošinātā sociālās apdrošināšanas vai nodrošinājuma sistēmā, lai, iestājoties kādam no likumdošanā paredzētajiem sociālās apdrošināšanas riska gadījumiem, saņemtu nepieciešamo sociālo, ekonomisko palīdzību un atbalstu atkarībā no valstī publiski pieejamiem sociālajiem un ekonomiskajiem resursiem.

Otrkārt, ja mēs runājam par taisnīguma principu. Taisnīguma princips paredz, ka katram Latvijas pastāvīgajam iedzīvotājam ir tiesības saņemt savlaicīgu sociālās apdrošināšanas palīdzību, sociālo nodrošinājumu un nodrošinājumu tādā apmērā un formā, atkarībā no tā līdzdalības un pienākumu izpildes, piedaloties valsts sociālā nodrošinājuma sistēmā.

Un vēl papildus tam ir šis brīvprātības princips, kas sniedz tiesības Latvijas pastāvīgajiem iedzīvotājiem pašiem brīvi iesaistīties un piedāvāt sociālās aizsardzības un nodrošinājuma instrumentus Latvijā caur privāto un nevalstisko sektoru.

Līdz ar to, minētie principi nevar tikt interpretēti vienīgi tikai Satversmes 1. un 109. panta izpratnē, vērtējot tikai iedzīvotāju tiesības sociālo nodrošinājumu un sociālo risku gadījumos.

Vienlaicīgi šo principu pilnvērtīga izpilde jāvērtē arī caur Satversmes 106., 107., 111., 112. un 113. pantiem., kuri katram Latvijas iedzīvotājam dod tiesības iegūt nepieciešamo izglītību, saņemt veselības aprūpi, iegūt un veikt atbilstoši iegūtajai izglītībai un spējām algotu darbu, veikt papildus sociālās un ekonomiskās darbības, saņemt par to arī atbilstošu samaksu. Tā kā šādas saņemtās samaksas par ekonomisko darbību veikšanu tiesīgā valstī ir ar nodokli likumdošanas objekts, kas valsts sociālā nodrošinājuma kontekstā tiek akumulēts caur valsts sociālās apdrošināšanas iemaksu prizmu, tad valsts sociālā nodrošinājuma forma, tam sniegtie instrumentu un tā apmērs ir skatāms caur iedzīvotāju pilnvērtīgu un līdzatbildīgu iesaistīšanos sociālās

nodrošināšanas sistēmā, atbilstoši Satversmē paredzētajām tiesībām un to veiktajiem nodokļu maksājumiem.

Tomēr... tomēr, lai nodrošinātu noteiktu Latvijas pastāvīgo iedzīvotāju noteiktu grupu sociāli ekonomisko aizsardzību tādos apstākļos, kuri veidojas un akumulējas ārpus augstāk minēto sociālā nodrošinājuma principa realizācijas, valstī papildus sociālās apdrošināšanas sistēmai ir izveidota publiska sociālās palīdzības sistēma, kuras uzdevums ir sniegt terminētu sociālo un ekonomiski limitētu sociālo palīdzību šiem iedzīvotājiem sociālo pakalpojumu un sociālo pabalstu formā, izvērtējot publiski sociālo ekonomisko resursu lielumu, pieeju valstī vai attiecīgajā pašvaldībā. Šo pakalpojumu un pabalstu veidi un forma kā izpildes mehānismi ir noteikti Valsts sociālo pabalstu un sociālo pakalpojumu un Sociālās palīdzības likumā, kuri savukārt arī definē un regulē valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, tā garantētos minimālos absolūtos lielumus un šī pabalsta piešķiršanas, izmaksas un izbeigšanas kārtību un lielumu.

Sekojoši vērtējot augstāk minēto, es esmu secinājis, ka valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts un tā minimālo garantēto ienākumu līmenis ir traktējams sociālās palīdzības prizmas ietvaros, kuras realizācijas pamati un principi tika aprakstīti iepriekš.

Attiecīgi tā lielums un atbilstība nevar tikt vērtēti tikai un vienīgi caur Satversmes 1. un 109. pantu, bet gan caur valstī un attiecīgajām pašvaldībām pieejamo sociāli ekonomisko un pakalpojumu pārdales prizmu.

Līdz ar to es vēl gribēju tā kā pieminēt no iepriekšējo runātāju teiktā, ka šeit ir divi aspekti, kas būtu papildus minami, un ko es līdz šim nedzirdēju iepriekšējās debatēs un sarunās, ka bieži netiek skatīta tāda lieta, ka ar sociālās palīdzības ietvaru tiek sniegti attiecīgi sociālie pakalpojumi, kuriem arī ir sava pašizmaksa un attiecīgi šie pakalpojumi arī ir daļa kā no sociālās palīdzības ietvara un kuri zināmā mērā arī nodrošina šo sociālo palīdzību... un, kad mēs diskutējam par kādiem noteiktiem sociāliem pabalstiem, viņi diemžēl izkrita.

Otra lieta. Šeit, kad tika runāts par kaut kādiem rādītājiem, absolūtajiem rādītājiem vai proporcionālajiem rādītājiem attiecībā uz pabalstu lielumu, tad šeit nevaram mēs skatīties, kā uz noteiktas mediānas, mēs nevaram skatīties kā uz kaut kādu vidējo rādītāju no minimālajiem ienākumiem, jo jāsaprot, ka mājsaimniecības tiešām ir dalāmas noteiktās grupās, kur ir noteiktas individuāli izteiktas vajadzības un attiecīgi

tad šeit ir jāskatās tāds rādītājs, kā ienākumu atvietojamības līmenis attiecībā pret nepieciešamajām vajadzībām un noteiktā ģeogrāfiskā vienībā.

Līdz ar to es varu šeit secināt, ka sociālais nodrošinājums... tātad nodrošinājums... ir skatāms caur divām lielām prizmām — tātad ir sociālā apdrošināšana, sociālā palīdzība un kur tilts veidojas kā šie sociālie pakalpojumi, kas tiek sniegti caur pašvaldību atbalstu vai caur nevalstisko organizāciju iesaisti, lai cilvēki saņemtu tātad nepieciešamo šo sociālo atbalstu, ja iestājas noteiktie sociālie riski.

Paldies. Tas būtu no manas puses šis sākotnējais komentārs.

I. Ziemele.

Jā. Paldies, Voļska kungs. Tagad arī sekos tiesnešu jautājumi Jums.

Tātad tiesnesis Aldis Laviņš. Lūdzu!

A. Laviņš.

Voļska kungs, vispirms paldies par Jūsu rakstveida viedokli un par iesaistīšanos šajā lietā.

Būs daži jautājumi Jums.

Vispirms par šiem pieminētajiem principiem un to izpratni, vērtējot garantēto minimālo ienākumu līmeni. Jūs norādāt uz trīs principiem — solidaritātes, taisnīguma un brīvprātīguma princips.

Konkretizējot taisnīguma principa tvērumu šīs lietas gaismā, Jūs norādāt, ka ir tiesības saņemt šo sociālo atbalstu tādā apmērā un formā, atkarībā no tā līdzdalības.

Vai garantēto minimālo ienākumu saņemšanu un citu sociālās palīdzības pabalstu saņemšanu no taisnīguma principa viedokļa jūs sasaistāt ar to, cik lielā mērā cilvēks pats ir piedalījies valsts vai pašvaldības sociālā budžeta veidošanā?

E. Voļskis.

Šeit ir jāskatās... tātad šī prizma par šo taisnīguma principu... Tātad, ja Jūs sekojāt šai loģikai, tad mēs runājam šeit par sociālās apdrošināšanas sistēmu... Tātad cilvēks saņem savu atalgojumu, kā jau es minēju, atbilstoši savām spējām, izglītībai, zināšanām. Un tātad caur šo saņemto atalgojumu tiek veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas, kas ir viņa pienākums... un attiecīgi iestājoties noteiktam sociālā riska gadījumam, viņš var griezties attiecīgi tātad Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrā, lai saņemtu attiecīgo atbalstu saskaņā ar valsts sociālās apdrošināšanas palīdzību.

Ja mēs runājam par tā saucamo GMI pabalstu, tad šis jautājums, kā jau es minēju, ir tāds... ja līdz šim personai vai nu noteiktu apstākļu ietvarā nav bijusi iespēja veikt šīs iemaksas, lai mēs, teiksim, saņemtu atalgojumu... vai viņam ir bijuši ierobežoti apstākļi, lai turpmāk saņemtu sociālās apdrošināšanas pabalstu, tad viņš griežas attiecīgajā pašvaldībā, lai saņemtu attiecīgo... pēc pabalsta, bet vienlaicīgi... šeit jūs ļoti precīzi minējāt šo vārdus kā “līdzatbildība un pienākuma izpilde”... Tātad konkrētajai personai, lai saņemtu noteikto pabalstu, viņam, pirmkārt, pašvaldībā paralēli tam, ka nodrošina noteiktā līmenī izmaksāt šo pabalstu terminētā ietvarā, ir pienākums un tiesības saņemt noteiktus pakalpojumus, kas arī zināmā mērā var tikt vērtēti naudiskā izteiksmē. Un attiecīgi saņemot gan pakalpojumus, viņam tad attiecīgi ir noteikti pienākumi izpildīt noteiktus nosacījumus no savas puses, demonstrēt attiecīgajam pakalpojumu sniedzējam vai nu pašvaldībai, vai attiecīgi nevalstiskajai organizācijai, ka viņš izpilda noteiktus nosacījumus. Viņš norāda, piemēram, ka viņš iet uz noteiktām apmācībām, lai ar laiku atgrieztos darba tirgū, vai veic citus pienākumus, jo te nevar būt tikai no vienas puses, ka, jā, tiek sniegts šis te pabalsts un no otras puses šī te persona neizpilda noteiktus pienākumus, lai saprastu, ka tiek izpildīti attiecīgie mērķi, kāpēc tiek piedāvāts šis te pabalsts un šis te pakalpojums attiecīgi tiek sniegts no attiecīgās pašvaldības vai arī caur noteiktu nevalstisko organizāciju.

Līdz ar to šeit veidojas šī pāreja no sociālās apdrošināšanas sistēmas uz sociālās palīdzības sistēmu ar sociālo pakalpojumu palīdzību un to nodrošina vai nu noteiktās pašvaldības sociālais dienests, vai kāda cita pašvaldības iestāde vai arī nevalstiskā organizācija sniedz tāds šo te palīdzību.

Bet tajā pašā laikā šai personai ir arī attiecīgi pienākumi, kas viņai ir jāizpilda, saņemot gan šo pabalstu, gan šo pakalpojumu, un vienmēr jāatceras tas mērķis, kāpēc tiek piešķirts šis pabalsts, vai arī kāpēc šis pakalpojums tiek sniegts sociālās palīdzības ietvaros, ja gadījumā persona ir izkritusi no sociālās apdrošināšanas prizmas.

A. Laviņš.

Jā... Domāju, ka sapratu Jūsu atbildi par taisnīguma principa tvērumu sociālās palīdzības kontekstā tādā izpratnē...

E. Voļskis.

Šeit ir būtiski saprast to tiltu...

A. Laviņš.

... tādā izpratnē, ka cilvēkam ir ne tikai tiesība saņemt šo sociālo palīdzību, bet ir pienākumi, kas viņam ir jāveic, lai saņemtu sociālos pakalpojumus un citus pabalstus.

Bet, ja, piemēram, šie pienākumi netiek pildīti un joprojām personai ir ienākumi ļoti kritiski zemi? Vai tad varētu teikt, ka atbilstoši taisnīguma principam vienā brīdī pabalstu sistēma uz viņu neattiektos?

E. Voļskis.

Nu, tas nozīmē to, ka ir jautājums — vai tad mēs varam runāt, ka cilvēkam, kad viņam tiek piedāvāts noteikts pakalpojums, viņam tiek sniegts pabalsts, bet tiek norādīts, ka viņš nav pietiekams, atbilstošs, nespēj nodrošināt viņa vajadzības, tad rodas jautājums, ko persona no savas puses ir izdarījusi, vai mājsaimniecība ir veikusi vai mājsaimniecības pārstāvji ir veikuši, lai tātad saliktu, tātad, to ceļu, lai cilvēks sasniegtu to mērķi, kāpēc šis pakalpojums sākotnēji tika piešķirts, kāpēc šis pabalsts tika piešķirts. Vienmēr šim pakalpojumam vai pabalstam ir noteikts mērķis, lai cilvēkam kaut kādā terminētā ietvarā palīdzētu sociāli integrēties sabiedrībā, nonākot sociālā riska ietvarā. Vai nu tas var būt tā kā pastāvīgs, ja cilvēks ilgstoši nevar ārējo apstākļu ietvaros atgriezties darba tirgū vai, ja teiksim, tiek nodrošināts tātad maksājums par bērna izglītību, brīvpusdienas bērniem, noteikti apmācības pakalpojumi, vai kādā veidā šie pakalpojumi tiek izmantoti... runājot, vai tiem ir konkrēts mērķis, kāpēc šis pakalpojums vai pabalsts ir piešķirts, ir sasniegts.

A. Laviņš.

Jā, paldies. Nākamais jautājums. Kāds ir Jūsu viedoklis... Cik plašā ietvarā būtu jāvērtē garantētā minimālā ienākuma līmenis? Vai tā, kā to piedāvā tiesībsargs — autonomi no sociālās palīdzības, no pārējās sociālās drošības sistēmas elementiem. Tas ir viens variants. Otrs variants — kā to piedāvāja nupat Belas kundze, ka GMI ir vērtējams no sociālās palīdzības, kurā ietverti ir arī sociālie pakalpojumi, ko Jūs pieminējāt, šāds ietvars. Vai arī vēl trešais ietvars, kas arī ir izskanējis lietā, ka GMI būtu jāvērtē visas sociālās drošības sistēmas ietvarā, ietverot arī sociālo apdrošināšanu. Kāds ir jūsu viedoklis par šo?

E. Voļskis.

Mans viedoklis ir tāds, ka viņš būtu jāatstāj šī te sociālās palīdzības ietvarā. Nav jāveido kāds trešais atsevišķais pīlārs vai... nezinu, kā to nosaukt... kur viņš būtu skatāms atsevišķi. Manuprāt, kā es jau iepriekš minēju, ja mēs skatāmies esošās likumdošanas ietvaros, tas dod iespēju cilvēkiem, kas nespēj saņemt sociālo nodrošinājumu, sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros, viņiem caur šo sociālo pakalpojumu ietvaru, griežoties savā pašvaldībā, attiecīgi ir iespēja saņemt šo te sociālo palīdzību. Un šeit attiecīgi šīs sociālās palīdzības ietvaros tāpat būtu jāvērtē šis te lielums, ja mēs te runājam par metodoloģiju, tas ir atsevišķs jautājums. Bet mans viedoklis ir, ka šeit nebūtu jāveido kāds trešais atsevišķais elements, kur būtu skatāms atsevišķs šis te GMI pabalsts vai viņa lielums, jo patreizējās sociālās palīdzības sistēma ietvars ir pietiekams, kura ietvaros varētu vērtēt viņa lielumu, periodu, kurā viņš tiek maksāts, bet tanī pašā laikā saprotot, ka, ja mēs mēram attiecīgi šo GMI, mēs viņu nevaram skatīt atrauti kā vienkāršu pabalstu atsevišķi no pakalpojumiem. Kā jau es minēju savā runas sākumā, arī pakalpojumiem ir kaut kāda monetāra vērtība, kurš ir aprēķināms un vienmēr ir jāsaprot tas mērķis, kāpēc un kādiem mērķiem tiek piešķirts šis te pabalsts.

A. Laviņš.

Labi. Tātad Jūs minējāt, ka sociālās apdrošināšanas sistēma te nebūtu pareizais ietvars, kādā vērtēt GMI. Sakiet, lūdzu, vai Jūs saskatāt, ka GMI pabalsta saņēmējs varētu būt arī sociālās apdrošināšanas kāda no pakalpojuma saņēmējiem?

E. Voļskis.

Nē, jo sociālās apdrošināšanas ietvaros cilvēks ir tiesīgs saņemt noteiktu pabalstu vai pensiju. Tas izriet no viņa iepriekš veiktajām sociālās apdrošināšanas iemaksām. Savukārt sociālās palīdzības ietvara tas viens no pamatmērķiem būtu rast risinājumus, kā cilvēkus integrēt atpakaļ sociālās apdrošināšanas sistēmā vai kurā pārsvarā galvenais mērķis ir atgriezt cilvēku tāpat darba tirgū. Un, ja mēs paskatāmies virkni Rietumeiropas valstu, man arī pašam ir bijusi virkne piemēru, kur cilvēki ar dažādām ierobežotām fiziskām iespējām bijuši spējīgi atgriezties darba tirgū, veikt darbu, saņemt par to samaksu un attiecīgi no šīs samaksas tiek ieturēts sociālās apdrošināšanas iemaksas un tas veido tāpat sociālās apdrošināšanas saistību pret šo personu un vēlāk viņš var saņemt sociālo pabalstu vai arī pensiju. Bet, tāpat ir svarīgi

saprast to, ka sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros jūs saņemat noteiktu pabalstu vai pensiju atkarībā no iepriekš veiktajām iemaksām, savukārt sociālās palīdzības ietvaros jūs saņemat sociālos pakalpojumus un cita veida pabalstus, ja gadījumā jūs esat ārpus šīs sociālās apdrošināšanas sistēmas.

A. Laviņš.

Jā, paldies. Nākamais jautājums ir saistīts ar Jūsu rakstveida viedokli beidzamajā rindkopā pausto domu. Un, iespējams, te mēs varēsim precizēt, kā īsti tas ir bijis domāts. Pats beidzamais teikums ir tāds, ka “GMI lielums un atbilstība nevar tikt vērtēti tikai caur Satversmes 1. un 109. pantu, bet gan caur valstī un pašvaldībā pieejamo sociāli ekonomisko resursu un pakalpojumu pārdales prizmu.” Sakiet, lūdzu, vai pašreizējā sistēma — politiski vienojoties Ministru kabinets un Latvijas Pašvaldību savienība — ievērojot, kādi pieejamie resursi tiem ir, tiek noteikts GMI līmenis. Vai šāda metodoloģija Jūsaprāt ir atbilstoša sociāli atbildīgas valsts principam, Jūsu pieminētajiem trim principiem — solidaritātei, taisnīgumam un brīvprātīgumam? Kā Jūs vērtētu?

E. Voļskis.

Es laikam minēšu to, ka īsti nevarētu tā precīzi teikt, ka GMI lielums... GMI lielums kā tāds tiek noteikts attiecīgi no šīs te politiskās vienošanās starp šo Pašvaldību savienību, valdību, Latvijas Republikas Saeimai pieņemot valsts budžetu un attiecīgi, cik tad ienākumu nonāk pašvaldībās. Jā... šeit ir jāsaprot tas lielums, kas attiecīgi nonāk sociālās palīdzības prizmas ietvaros, tas naudiskais apjoms, kas nonāk noteiktā pašvaldībā un pašvaldība tad attiecīgi pieņem attiecīgos lēmumus, kādu naudas summu novirzīt jau attiecīgi GMI un tad mēs ieslēdzam attiecīgu metodoloģiju, kā šis GMI apjoms tiek noteikts noteiktā pašvaldībā... Un tad mēs šeit runājam par šo prizmu, cik tad noteiktā pašvaldībā nonāk naudas līdzekļu, kādus pakalpojumus un pabalstus pašvaldība un kādā apmērā ir spējīga sniegt. Un šeit pazūd tāpat šis te attiecīgais princips, kādā veidā noteiktā pašvaldība šās sociālās palīdzības ietvaros spēj nosegt noteiktas māsaimniecības vai noteikta indivīda... jo mēs nevaram runāt tikai un vienīgi par māsaimniecībām... te nedaudz jāskatās plašākā kontekstā... Jo nevar būt, teiksim, minimālais ienākums, minimālais pabalsts, tāpat šie vidējie rādītāji ir nevietā. Jāskatās uz konkrētu māsaimniecību, jāskatās uz konkrētu indivīdu, kādi sociālie pakalpojumi un kāds sociālās palīdzības lielums uz kādu noteiktu terminētu termiņu šim cilvēkam,

šim indivīdam vai noteiktai mājsaimniecībai piešķirams. Un tad mēs varam tātad saprast to, cik tad ir šīs vajadzības, ja mēs skatāmies no apakšas konkrēti, lai nodrošinātu šo sociālo palīdzību šiem noteiktajiem indivīdiem un attiecīgi noteiktajai mājsaimniecībai. Vienlaicīgi mēs saprotam, cik tad noteiktā pašvaldībā ir pieejami šie te ienākumi. Un tad mēs nonākam pie tā, kāds tad ir attiecīgi šis te dialogs starp, kā Jūs minējāt... starp valdību, Saeimu un noteikto pašvaldību, pārdalot attiecīgi šīs summas, šo ekonomisko vai budžeta iespēju prizmas ietvaros.

Tātad, no vienas puses ir jāredz šie indivīdi, šīs mājsaimniecības indivīdi, kas atrodas noteiktā pašvaldībā, bet vienmēr jāatceras, ka viņiem ir noteiktas vajadzības, ir noteikti sociālā riska gadījumi, un mēs skatāmies tātad attiecīgi, cik tad izmaksā šī te palīdzība, bet vēlreiz mēs runājam par pabalstiem un attiecīgi pakalpojumiem, tad mēs nonākam pie tām, cik tad pašvaldība ir spējusi ģenerēt to summu tādā absolūtā lielumā, un tad ir šis te pārdales princips. Un tad pa vidu, kā jau Jūs minējāt, ir šī te politiskā vienošanās, kādu tad summu pārdalīt starp valsts kopbudžetu un noteikto pašvaldību. Vienlaicīgi domājot arī par sociālās apdrošināšanas budžetu. Tātad šiem te sociālās apdrošināšanas pabalstiem, kuri ir pieejami saskaņā ar sociālo nodrošinājumu.

A. Laviņš.

Labi. Paldies.

I. Ziemele.

Paldies tiesnesim Laviņam. Tiesnesis Artūrs Kučs. Lūdzu!

A. Kučs.

Paldies. Man būs viens jautājums, ja varēsiet atbildēt, tad varbūt arī vairāki, kāda mums diskusijās ir bijusi runa par šo te GMI sistēmu, par valsts atbildību un sadarbību starp valsti un pašvaldībām. Kā Jūs to vērtējat? Vai esošais modelis šādā griezumā Jums liekas atbilstošs? Vai arī būtu nepieciešama lielāka valsts iesaiste šī GMI noteikšanā?

E. Voļskis.

Šeit vairāk būtu tāda pašvaldības iesaiste sadarbībā ar valdību, lai vairāk noteiktu šos pienākumus, kas tiek attiecināti uz noteikto pabalstu un pakalpojumu saņēmējiem. Tie pienākumi, kas būtu jāpilda, runājot par to mērķi, kas attiecīgi šīm te

mājsaimniecībām... mājsaimniecību pārstāvjiem vai noteiktiem indivīdiem, kas ir šo pabalstu un pakalpojumu saņēmēji... būtu līdzatbildība... Jo, kā jau es jau minēju, nevar būt tikai no vienas puses, ka konkrētā pašvaldība, kurā ir vairāk vai mazāk pieejami līdzekļi, tātad tiek pieņemta virkne mehānismu, kā novirzīt šo naudu un tanī pašā laikā netiek uzlikts par stingru pienākumu un saskaņā ar likumdošanu, ka šiem cilvēkiem ir jāgriežas tātad, lai saņemtu noteiktus pakalpojumus, ir jāapmeklē noteikti mācību kursi, jādemonstrē, ka noteiktā laika termiņā tiek meklēts darbs un pēc būtības tas mērķtiecīgi tiek darīts, lai cilvēks integrētos darba tirgū un lai atstarotos uz šo pašmērķi... lai cilvēks caur šīs sociālās palīdzības prizmu nonāktu sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros un varētu veikt pilnvērtīgu darbu, atbilstoši saņemtajai izglītībai, atbilstoši veselības stāvoklim, citreiz arī palīdzot saņemt arī attiecīgos veselības pakalpojumus un attiecīgi saņemot arī atbilstošu darba samaksu, veikt turpmāk arī sociālās apdrošināšanas iemaksas un kļūtu par objektu valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā, lai nākotnē varētu saņemt sociālās apdrošināšanas pabalstus nevis GMI pabalstus un nevis pašvaldības pakalpojumus. Un attiecīgi nākotnē būtu arī tiesīgs saņemt pensiju un arī, teiksim, ja ir šīs cita veida pensijas, kā, teiksim, invaliditātes pensija vai apgādnieka pensija... jo tas ir tāds sociālās apdrošināšanas ietvars...

A. Kučs.

Un vēl viens jautājums tomēr būs. Jūs teicāt, ka GMI jāskatās sociālās palīdzības sistēmas ietvaros. Mans jautājums būtu tad vēl plašāks. Vai vērtējot GMI un sociālās palīdzības sistēmu, ir jāvērtē arī tas, kādu procentu no kopbudžeta valsts atvēl tieši sociālās drošības un sociālās palīdzības pakalpojumiem. Un, kā jau daudzkārt ir minēts, arī kā tas ir uz citu Eiropas valstu fona un kā Jūs uz šo skatāties?

E. Voļskis.

Nu, šo ideju es noteikti neatbalstītu. Jo, kā jau es minēju, GMI tiek izmaksāts no tiem līdzekļiem, kas nonāk noteiktas pašvaldības ietvarā un šeit vienīgi... varētu vairāk runāt par politisko vienošanos, ka notiek pārdale starp valsts pamatbudžetu un pašvaldības budžetu... Bet precizējot kā tādu GMI, viņam vairāk būtu jāvirzās uz noteiktu vajadzību... šo sociālo vajadzību... varbūt pat nevarētu teikt, ka sociālo... bet šo sociālo vajadzību segšanu, jo te var teikt gan izglītības vajadzības, gan mājokļa vajadzības... maksa par komunālajiem pakalpojumiem un tā tālāk. Runa šeit ir par to...

jā, te jāskatās konkrētas mājsaimniecības vai indivīda nepieciešamība kā ienākumu atvietojuums, lai viņš varētu nodrošināt attiecīgās vajadzības... es negribu izmantot terminu “pamatvajadzības”, bet vajadzības kā tādas, lai cilvēks varētu būt sociāli integrēts sabiedrībā, ja iestājas noteikti sociālā riska gadījumi. Un tāpēc savienot valsts pamatbudžetu, tā iespējas ar GMI lielumu, nebūtu pareizs lēmums, manuprāt.

A. Kučs.

Ja es pareizi Jūs sapratu, tad no tā, ko Jūs sakāt... tad GMI vispār būtu grūti noteikt universāli, jo Jūs sakāt, ka ir jāskatās ļoti individuāli tās vajadzības.

E. Voļskis.

Jā, tieši tā.

A. Kučs.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Paldies tiesnesim Kučam.

Voļska kungs, ja es varētu lūgt... tad, kad Jūs nerunājat, mikrofonu paturat izslēgtu... vienkārši no tehnoloģiju darbības viedokļa. Paldies.

Un tagad es dodu vārdu tiesnesei Daigai Rezevska. Arī ir Jums jautājums. Lūdzu!

D. Rezevska.

Jā, paldies. Voļska kungs, man Jums jautājums. Saistībā ar to, ko Jūs teicāt par sociālās palīdzības šo mērķi. Acīmredzami tas virsmērķis būtu integrēt atpakaļ šo personu tieši sociālās apdrošināšanas sistēmā un atgriezt atpakaļ darba tirgū. Un sakiet, lūdzu, Jūsu vērtējumā... kā Jums šķiet, kā Latvijai ir izdevies šo sistēmu izveidot? Vai Jūsu ieskatā tā ir optimāla? Vai šajā sistēmā tomēr būtu kas uzlabojams tieši skatoties no mērķa integrēt personu atpakaļ no sociālās palīdzības sistēmas uz sociālās apdrošināšanas sistēmu... ja tāda situācija ir notikusi ar persona un persona ir nokļuvusi sociālās palīdzības sistēmā. Paldies.

E. Voļskis.

Te es gribētu teikt, ka ir virkne labu principu jau ielika, lai tāpat šis process notiktos. Bet, manuprāt, tā lielākā problēma, kas ir izveidojusies līdz šim sociālās palīdzības ietvarā, ka jā... šī sistēma risina noteiktu personu... tā sniedz viņam noteiktu sociālo palīdzību... bet ir virkne dažādu fragmentāru pakalpojumu un fragmentāru pabalstu, nosakot noteiktas pamatvajadzības, kas ir jānodrošina noteiktiem cilvēkiem.. un veidojas diezgan milzīga decentralizācija. Un šeit, ņemot vērā, ka nu Latvijas sabiedrība ir kļuvusi pietiekami maza un ir šie te noteiktie centralizācijas procesi, tad manuprāt, kam būtu nākotnē jānotiek, ir noteiktai centralizācijai. Jo tās vajadzības, kas būtu jānosaka noteiktā terminētā ietvarā, laika ietvarā domājot par šo mērķi, viņas tomēr būtu šeit jācentralizē tādā ziņā, ka vairāk vai mazāk šīs vajadzības ir tomēr vienotas, neskatoties uz to, ka mēs runājam... ka jā, ir atšķirīgas mājsaimniecības, ir atšķirīgi indivīdi.... Bet, ja mēs saliekam tos galvenos mērķus, kāpēc tiek piešķirti pabalsti vai tiek sniegti pakalpojumi, lai tomēr sistēma... vai nu indivīds vai mājsaimniecība... spētu integrēties sociālās apdrošināšanas sistēmā, viņa tomēr ir vienota un viņus tomēr varētu definēt un centralizēt... Un tas ir tas, kas uz šodienu pēc šī ilgstošā perioda, kad šīs sociālās palīdzības sistēma eksistē... ir tomēr notikusi zināma decentralizācija un mans skatījums tad ir, ka būtu jānotiek noteiktai centralizācijai.

D. Rezevska.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Paldies tiesnesei Rezevska. Tiesnese Sanita Osipova.

S. Osipova.

Labdien, paldies par viedokli. Izskatot šo lietu, mēs esam dzirdējuši ļoti daudzus mērķus, ar kādu ir ieviests GMI.

Un Jūsu viedoklī parādās vēl viens mērķis, lai persona... tāpat šis atbalsts tiek sniegts GMI pabalsta veidā, pakalpojumu veidā, lai persona atgrieztos darba tirgū un, protams, ka personas esība darba tirgū mazina sociālo atstumtību tāpēc, ka persona piedalās sociālajos procesos, viņa tiek ar citām personām, viņa atgūst personas cieņu tāpēc, ka viņa nopelna sev iztikas līdzekļus... Un tas noteikti ir jāpilnina GMI ieviešanas

mērķis. Taču mani mulšina tas, ka GMI tiek izmaksāts arī personām, kuras nav un nekad nebūs vairs darbaspējīgas, tāpatās, kā mums šodien stāstīja Belas kundze, pēc valsts iegūtajiem datiem, daļa no GMI no saņēmējiem ir strādājošas personas... ar savu darbu viņas nespēj nopelnīt sev pietiekami līdzekļus, lai viņas arī neiekristu šajā GMI atbalsta saņēmēju lokā.

Sakiet, lūdzu, vai šis universālais līdzeklis, kurš tiek pielietots tik daudzām grupām kā glābšanas riņķis, vienlaikus valstī neesot vienotai izpratnei, kas tad būtu jāsedz no šī GMI... vai tikai pārtika? Vai kaut kādi mistiski 20 procenti no kaut kā, bet no kā — to neviens nezina... vai vispār ir iespējams iztikt... vai ar GMI izmaksām tiek sasniegts mērķis? Nu, Jūsu gadījumā, tas Jūsu izvirzītais mērķis ir, lai persona varētu atgriezties darba tirgū.

E. Voļskis.

Ir gadījumi... ka gan jā, gan nē. Tāda universāla atbilde nevarētu būt. Bet kopumā... tā tad ir tieši, ka ir biežas situācijas, it sevišķi tā situācija, ko Belas kundze piesauca, ka cilvēks vienlaicīgi strādājot, saņemot darba ienākumus un tā tad nespēj nosegt savas vajadzības... tad te ir jautājums jau nedaudz plašāks, kas tad jāskatās visdrīzāk ir tanī kontekstā, vai tie ienākumi, kas tiek izmaksāti noteiktai personai, vai tie visi ir deklarēti ienākumi... kā darba ienākumi un vai šeit nepiedalās ēnu ekonomikas instrumenti, kādas darbības veic no Valsts ieņēmumu dienesta puses, jo, ja paskatās vairāk ekonomiski un uzņēmējdarbības lielumu un bieži piesaukto, teiksim, apzīmējumu... kas bieži parādās no Labklājības ministrijas, tad ir pietiekami liels, es pat teiktu, ka ļoti liels procents iedzīvotāju, kuru ienākumi tiek deklarēti kā minimālās darba algas ietvaros. Un šeit, protams, ir apšaubāms... ekonomiski un fiskāli apšaubāms jautājums, vai tiešām tie visi ienākumi, kas tiek izmaksāti noteiktajai personai, viņi ir oficiāli deklarēti un attiecīgi vai šī persona, ja viņa būtu veikusi iepriekš tā tad sociālās apdrošināšanas iemaksas no visiem patiesībā gūtajiem darba ienākumiem, tad šī persona paralēli bez tā, ka viņa saņem darba ienākumus un viņai iestājas noteikta sociālā riska gadījums, vai attiecīgi šī persona tā tad būtu spējīga jau uz šo brīdi saņemt pietiekamu sociālo pabalstu caur sociālās apdrošināšanas prizmu. Tas ir viens aspekts.

Ja mēs runājam par šo te integrāciju darba tirgū, tad ir bieži tāda viena lieta, kas, manuprāt, ir izveidojusies ne īsti pareizi, ka ja mēs runājam par integrāciju darba tirgū, ir šie te apmācības pakalpojumi, ko bieži piedāvā pašvaldības, lai cilvēki saņemtu citu

izglītību un varētu iegūt citas prasmes, lai viņi varētu atrast citu nodarbinātību un uzsākt darba gaitas, ja nu viņiem iepriekšējās profesijas ietvaros vai zināšanu ietvaros nebija iespējas iegūt attiecīgu darba vietu, no kurienes tiek veiktas attiecīgās sociālās apdrošināšanas iemaksas. Tātad, vai šīs personas tiešām izmanto šos pakalpojumus mērķtiecīgi un vai tie izstrādātie apmācību pakalpojumi, ko sniedz attiecīgā pašvaldība... vai caur pašu pašvaldību vai piesaistot citas nevalstiskās organizācijas... vai citas organizācijas ir veidotas mērķtiecīgi un vai pašvaldība ir mērķtiecīgi tērējusi līdzekļus šādu pakalpojumu apmaksai un nodrošināšanai. Te bieži tiek minēts par to, ka šīs personas sociāli ir atstumtas, un viņi kādreiz varētu atgriezties darba tirgū. Un šeit tika minēts arī Rietumeiropā veiksmīgi piemēri, kur caur virkni dažādu Eiropas Savienības fondu atbalsta instrumentiem tiek radītas speciālas sociāla rakstura darba vietas, caur kuru ietvaru tiek veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas un šie cilvēki ar invaliditāti veic noteiktas ekonomiskās darbības, par ko viņi saņem attiecīgo samaksu un, kā jūs jau minējāt, cilvēks pakāpeniski ir integrējies darba tirgū, un attiecīgi šis mērķis tiek sasniegts ar šādu instrumentu ietvaru.

Tātad kopumā mēs runājam par to, ka ir uz šodienu jāvērtē, kādā veidā tie mērķi tiek izpildīti gan no konkrētās pašvaldību puses, sniedzot šos pakalpojumus un pabalstus, un ko pati persona izdara no savas puses, kādus pienākumus viņa izpilda, saņemot šo pakalpojumu... lai varētu tātad attiecīgi saņemt šo pakalpojumu un pabalstu terminēta laika ietvaros un tātad realizētu šo mērķi.

S. Osipova.

Paldies. Jūs minējāt lietu, kas man arī lika aizdomāties... visas šīs lietas ietvaros, proti, aplokšņu algas un neoficiālie ienākumi un varbūt, ka daļa no trūcīgajiem ir tikai uz papīra trūcīgie, bet faktiski viņi saņem aplokšņu algas un izvairās no naudas iemaksāšanas kopējā katlā jeb nodokļu maksājumiem.

Bet man pie šī jautājumu pat vairāk nekā tas, ka varbūt daļa no trūcīgajiem patiesībā varbūt nav nemaz tik trūcīgi, mani vairāk uztrauc tas, ka mēs rēķinām mediānu no valstī oficiāli zināmajiem ienākumiem un viņa ir zemāka nekā reāli mājāsaimniecībām un personām pieejamā nauda. Un ja no šīs teorētiskās par faktisko zemākās mediānas mēs rēķinām tos 60 un pēc tam tos 20 procentus, tad patiesībā tie, kas ir patiesi trūcīgie, viņi tiek pakļauti neiedomājam nabadzības riskam.

Kā Jūs vērtējat tādā sabiedrībā kā Latvija, kur mēs joprojām neesam nadzīgi nodokļu maksātāji un joprojām mēs neesam izskauduši aplokšņu algas, cik jēgpilna ir šī mediānai piesaistītā pabalstu sistēma, lai cilvēks varētu izdzīvot.?

E. Voļskis.

Manuprāt, tas ir absolūti nepareiza lieta, kāda ir šīs vidējās mediānas rādītāju rēķināšana, jo nu te atkal... nu, tā nedaudz ironizējot... ir šī vidējā temperatūra slimnīcā...

Jo, lai arī mēs varam salīdzināt.... Atcerieties, vienu brīdi bija noteikts šis te minimālais iztikas grozs personai. Nu, tāds jēdziens ekonomikā neeksistē. Ja mēs runājam, pieņemsim, par pabalstiem un mēs runājam par pensijām, tad ir tāda lieta kā saucamais "ienākumu atvietojamības līmenis". Šo rādītāju mēs rēķinām atkarībā no konkrētās personas vai mājsaimniecības iepriekš gūtajiem ienākumiem, darba ienākumiem, tātad mēs nerunājam par kaut kādiem pabalstiem vai cita veida neoficiāliem ienākumiem, lai cilvēks tātad saņemot... tātad iepriekš viņam ir bijušas noteiktas vajadzības, tātad caur noteiktu preču un pakalpojumu iegādi, lai nodrošinātu sev noteiktu dzīves līmeni, jo katram mums individuāli ir šīs vajadzības atsevišķi... mēs nevaram viņas vispārināt... Un sekojoši, ja cilvēks iepriekš ir guvis noteiktus ienākumus, tad šeit tiek rēķināts nevis kāda mediāna no noteiktiem vidējiem ienākumiem vai kaut kādiem minimālajiem ienākumiem kā minimālā alga vai cita veida minimālie ienākumi, bet gan skatoties no konkrētās mājsaimniecības šo vajadzību apjoma, izejot no tām precēm un pakalpojumiem, ko iepriekš ir iegādājušies vai tiem ienākumiem, ko noteikta persona vai mājsaimniecība ir guvusi, kā šis te izteikts procents vai tie ir 40 procenti vai 60 procenti, bet tam tomēr ir jābūt vairāk piesaistītam tām vajadzībām, kad mēs skatāmies par preču un pakalpojumu iegādi, lai noteikta persona un mājsaimniecība varētu sociāli integrēties sabiedrībā, darba tirgū un nonāktu sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvarā.

Tātad mēs nevaram runāt šeit par vidējiem rādītājiem, šīs mediānas ir absolūti nevietā kā rādītāji. Un bieži vien arī Rietumeiropā tiek runāts par šiem ienākumu atvietojamības līmeņiem.

S. Osipova.

Paldies par atbildi.

I. Ziemele.

Paldies tiesnesei Osipovai.

Un man būs viens jautājums. Turpinot to, ko Jūs tikko teicāt... Sakiet, lūdzu, bet vai Latvijā ir visi pieejamie resursi un metode, kā patiesībā apzināt tās konkrētās katra iedzīvotāja vajadzības. Jo sajūta rodas, ka mēs īsti nezinām, kas notiek vispār valstī, kādi ir ienākumi, kādi ir bijuši ienākumi, kādi ir šie konkrēto cilvēku profili. Vai mums ir tas resurss, lai īstenotu tieši to, ko Jūs tikko teicāt?

E. Voļskis.

Nu, es domāju, ka mēs dzīvojam 21. gadsimtā... un tās datu bāzes, kas ir pieejamas gan valsts, gan pašvaldību pārstāvjiem... sociālās apdrošināšanas sistēmas institūcijām, gan sociālā darba ietvaros cilvēkiem, tad nu... visa informācija uz šodien ir pieejama. Un jebkuru pakalpojumu šodien var izmērīt monetārā izteiksmē, noteikt pabalstu, kas tiks novirzīts, lai nomaksātu attiecīgus... segtu izdevumus saistībā ar attiecīgo vajadzību iegādi caur precēm un pakalpojumiem... šodien ir viegla statistikas bāzu pieejamība un viegli aprēķināt un te nu nav nekas sarežģīts.

I. Ziemele.

Paldies.

Tagad es došu iespēju tiesībsargam... Jansons kungs, lūdzu, Jūs varat uzdot jautājumus Voļska kungam.

J. Jansons.

Godātā tiesa, paldies. Tātad faktiski saskaņā ar statistiku, mēs runājam par vienu piektdaļu no šiem te GMI saņēmējiem, kas ir bērni. Tas absolūtos skaitļos ir 4316.... kas droši vien nav veikuši nekādas sociālās iemaksas. Un līdz ar to man ir jautājums. Jūs pieminējāt to, ka tiktāl, ciktāl piedalās pats tas cilvēks, kas pretendē uz kaut kādu sociālo palīdzību... tātad faktiski, kā bērni šajā sistēmā varētu saņemt kaut kādu sociālo palīdzību šajā te minimālajā līmenī?

E. Voļskis.

Paldies par jautājumu. Tātad, šeit man komentārs būtu sekojošs. Noteiktā situācijā ne jau bērni paši personīgi griežas pašvaldībā, lai saņemtu attiecīgo sociālo pabalstu vai noteiktu sociālo pakalpojumu. Tas notiek caur viņu aizbildņiem, viņu

vecākiem, tātad cilvēkiem, kas ir bieži darbaspējīgā vecumā un attiecīgi tad ir runa par šiem viņu aizbildņiem, vecākiem, kam būtu jārealizē šīs te darbības... mēs runātu tātad par viņu integrāciju darba tirgū, vai cita sociāla rakstura integrāciju, lai viņi kā vecāki varētu saņemt šos nākotnē attiecīgos ienākumus. Tas ir viens.

Otrs. Ja mēs runājam par šiem bērniem. Tātad attiecīgi svarīgi, ka šie bērni bez tā, ka... jā, viņiem tiek nodrošināta šī te pārtika, apģērbs... šīs te vajadzības... bet svarīgākais ir, lai šie te bērni saņemtu attiecīgus veselības pakalpojumus un izglītības pakalpojumus. Ja viņiem šīs tiesības tiek liegtas, tad te ir jautājums, ka ir jāgriežas pret viņu attiecīgajiem vecākiem, aizbildņiem, kuri ir vai nav veikuši vai realizējuši šos pienākumus, lai viņi, nesot atbildību par saviem bērniem, lai viņi nākotnē veiktu visas darbības un sociāli integrētos, nonāktu darba tirgū un attiecīgās šīs vajadzības bērniem sniegtu nevis caur sociālās palīdzības prizmu, bet attiecīgi caur darba ienākumiem, ko viņi ir guvuši, veicot tiesīgu darbu.

J. Jansons.

Jā, paldies. Un Jums būs vēl viens jautājums no kolēģes.

I. Rezevska.

Jā, labdien, godātā tiesa! Labdien, Voļska kungs! Man ir jautājums Jums kā ekonomikas nozares lietpratējam.

Sakiet, vērā ņemot pēdējo desmit gadu griezumā Latvijas ekonomikas attīstību. Vai Latvijas valsts varēja atļauties vairāk resursus tērēt tieši sociālajai aizsardzībai?

E. Voļskis.

Es domāju, ka nē. Jo uz šodien, ja mēs paskatāmies un tās proporcijas saliekot... es šeit runāju par sociālo palīdzību... es negribētu runāt par sociālo apdrošināšanu... tā ir atsevišķa prizma... Un ja mēs paskatāmies to proporciju, kas tiek novirzīta šai te sociālajai palīdzībai un salīdzinot ar tiem mērķiem, kādi tajā procesā tika sasniegti, tad, manuprāt, nepieciešamība tērēt lielākus līdzekļus... skatoties it kā publiskos līdzekļus pašvaldības ietvaros un saliekot gan valsts, gan pašvaldību budžeta... es šeit nerunāju par sociālās apdrošināšanas līdzekļiem... tad nu, manuprāt, nebūtu bijis nepieciešamības tātad attiecīgi tērēt vairāk absolūtā izteiksmē.

Bet, ja runa ir par iekšējo pārdali, tad te mans komentārs, ko es jau iepriekš teicu, kādā veidā šie līdzekļi tika pārdalīti starp mājsaimniecībām un indivīdiem,

runājot par šo mērķu sasniegšanu, to es iepriekš jau biju minējis savās atbildēs tiesnešiem.

J. Jansons.

Paldies. Jautājumu vairs nav.

I. Ziemeļe.

Paldies tiesībsargam.

Un tagad es došu iespēju valdības pārstāvei Celmiņas kundzei uzdot jautājumu Voļska kungam. Lūdzu!

E. Celmiņa.

Paldies. Labdien, Voļska kungs! Man būs viens jautājums. Jūs pieskārāties un norādījāt, ka nevajag rēķināt ne pret mediānu, ne pret iztikas grozu, ne pret minimālo algu, bet ka tas pareizais risinājums būtu ienākumu atvietojamības līmenis no tā, ko persona iepriekš ir strādājusi un veikusi sociālās apdrošināšanas iemaksās.

Sakiet, lūdzu, kā Jūsu ieskatā ir iespējams savietot šo individuālo atvietojamību caur sociālo apdrošināšanas sistēmu ar vajadzībām, kas tomēr visai mājsaimniecībai veidojas kā kopīgai ģimenei. Vai šeit tomēr neveidojas tāda disonanse, ka atvietojamības līmenis mūs nevedina domāt par vajadzību nodrošināšanu un kur ir tas atvietoējuma... arī tur būs jānosaka kāda robežšķirtne, kuru kāds uzskatīs par ekonomiski iespējamu vai samērīgu pret pārējiem. Paldies.

E. Voļskis.

Paldies par jautājumu. Celmiņas kundze, labdien.

Šeit es tieši tā biju minējis, ka mēs runājam te nedaudz par tādu matricas veida aprēķinu, ka mēs nerunājam tikai un vienīgi par ienākumiem, kas ir iepriekš gūti, kas bija šie tāda oficiāla darba ienākumi, kuri pakļauti sociālās apdrošināšanas iemaksām.

Jo pretēji, kā jau es iepriekš minēju, ir svarīgi definēt to vajadzību grozu mājsaimniecībām un konkrētam indivīdam terminēta laika ietvaros, lai viņš sasniegtu šo te mērķi. Un šeit būtu jālīdzsvaro attiecīgi... jā, tāpat šie te iepriekš gūtie ienākumi, ja tādi līdz šim ir bijuši, lai nodrošinātu... tā līdzvērtīgi noliekot šo te vajadzību grozu noteiktā terminētā laika ietvarā, runājot par to mērķi, kas ir jāsasniedz un attiecīgi caur šo palīdzību... Un tad tiek vienlaicīgi veidota šī te, teiksim, tīri no ekonomiski... tāda

sociāli ekonomiska formula, kur mēs izvērtējam iepriekš gūtos ienākumus, jā, jo mēs saprotam, kas caur šo ienākumu prizmu tika līdz šim arī nodrošinātas šīs te mājsaimniecības vajadzības, un vienlaicīgi izvērtējot tātad, cik tad ir kaut kādā terminētā noteiktā laika griezumā... vai tas ir viens gads, tie ir seši mēneši, tie ir divi gadi... vai cilvēks attiecīgi vai viņa mājsaimniecības locekļi spētu sociāli integrēties vai nu darba tirgū vai sabiedrībā.

Jo te mēs nevaram, kā jau teicu.. jūs pareizi sakāt, nodalīt tikai iepriekš gūtos ienākumus. Iespējams, ka šī persona nav guvusi nekādus ienākumus jau iepriekš ilgu laiku un attiecīgi viņam šīs vajadzību grozs, lai integrētos, ja mēs runājam par mērķi, ir nesamērojams. Tāpēc ir jābūt šīm abām pusēm, kā jau es iepriekš minēju. Tātad, no vienas puses ir tiesības, no otras puses ir arī pienākums, kas ir jāizpilda.

E. Celmiņa.

Paldies.

I. Ziemele.

Tā... es saprotu, ka jautājumi ir izsmelti Jums, Voļska kungs. Līdz ar to es arī gribētu Jums pateikt paldies par pausto viedokli un dalību šīs lietas noskaidrošanā un arī novēlu Jums patīkamu pēcpusdienu.

Tā... uz šo brīdi Satversmes tiesa ir uzklusējusi visas pieaicinātās personas.

Līdz ar to lietas izskatīšana pēc... Jūs gribējāt vēl lietas dalībniekiem jautājumus uzdot? Ļoti labi. Tā... mūsu pusē izskatās, ka tiesnešiem vēl varētu būt jautājumi lietas dalībniekiem.

Bet mēs esam sasnieguši gandrīz to stadiju, kad mēs varētu arī pāriet uz debatēm.

Pirms es izsludinu pārtraukumu, un mēs atgriezīsimies pēc pārtraukuma ar dažiem jautājumiem un tad pāriesim uz tiesas debatēm, es gribēju tomēr noskaidrot, lai aptuveni saprastu laika grafiku.

Jansona kungs un Celmiņas kundze, tiesas debatēs cik laika jūs gribēsiet un tad tiesa arī lems par šo.

Jansona kungs, Jums?

J. Jansons.

Līdz 20 minūtēm maksimāli.

I. Ziemele.

Skaidrs. Paldies. Ļoti labi, orientējoši.

Celmiņas kundze?

E. Celmiņa.

20-25 minūtes ir ļoti labi.

I. Ziemele.

Nu, skaidrs, tad es aptuveni sapratu, un tieša tad arī lems par jums nepieciešamo laiku tiesas debatēm.

Bet uz šo brīdi tieša pasludina pārtraukumu līdz pulksten 14.00, lai arī puses var noorientēties uz tiesas debatēm, bet jums būs vēl arī atsevišķi jautājumi no tiesnešiem.

Tātad pārtraukums līdz pulksten 14.00.

(Pārtraukums.)

I. Ziemele.

Tā. Tātad mēs vienojāmies, ka tiesnešiem vēl ir daži jautājumi lietas dalībniekiem.

Un es gribētu dot vārdu tiesnesim Aldim Laviņam. Lūdzu!

A. Laviņš.

Celmiņas kundze, man būs trīs jautājumi Jums.

Tagad esam noklausījušies pieaicināto personu viedokļus un pēc šo viedokļu uzklaušanās, kāda ir Ministru kabineta pozīcija par garantētā minimālā ienākuma mērķiem? Visas piecas? Vai piecas plus viens vajadzības nodrošināšanai? Vai tās ir tās trīs, ko minējāt savas uzrunas laikā? Vai ir kāda cita vēl pozīcija?

E. Celmiņa.

Paldies. Ministru kabinets tiešām klausījās un redzēja, ka iesaistīto pušu viedoklis mēdz būt atšķirīgs, lai arī es ticu, ka personu paustie viedokļi kopumā ir vērsti uz vienu un to pašu. Jautājums ir tikai par to, vai mēs ar vienu šo pabalstu tēmējam uz kādu vienu konkrētu vajadzību vai kopumā.

Ministru kabineta ieskatā, kā tas arī izriet no Sociālās palīdzības likuma, sociālās palīdzības mērķis ir sniegt atbalstu personām un GMI pabalsts ir viens no tiem instrumentiem, ar ko šis mērķis tiek sasniegts. Tādējādi tas ir vērsts uz galvenokārt trīs manis pieminēto pamatvajadzību nodrošināšanu, jo veselības daļa un izglītības daļa pārsvarā tiek nodrošinātas caur valsts sistēmu dotajiem pakalpojumiem, taču grūtību gadījumā caur sociālo palīdzību tā var tikt vērsta arī uz šīm divām vajadzībām.

Kopumā tādad sistēma var būt vērsta uz visām pamatvajadzībām un valsts neiejaucas un neregulē, kā tieši viens konkrētais novirzītais pabalsts personai būtu izlietojams, jo visefektīvāko mērķi var sasniegt tikai tad, ja mēs skatāmies visus šos instrumentus un personas situāciju kopumā un tā veidojas tikai tad, ja tiek izvērtēta individuālā situācija un nodrošināts tāds atbalsts, kāds ģimenei ir vajadzīgs.

A. Laviņš.

Labi. Saprātu.

Otrs jautājums. Tas ir viens no Ministru kabineta argumentiem par to, ka garantēto minimālo ienākumu līmenis ir jāvērtē visas sociālās drošības sistēmas ietvarā. Belas kundze, sniedzot savu viedokli, norādīja, ka šis ietvars tomēr neaptver sociālās apdrošināšanas veidus, jo tādas personas, kuras saņem sociālā apdrošināšanu, nemaz nevarot būt garantēto minimālo ienākumu pabalsta saņēmēji.

Līdz ar to jautājums ir: vai pēc pieaicināto personu viedokļa uzklauššanas Ministru kabinets joprojām ir pozīcijā, ka GMI būtu jāvērtē visas sociālās drošības sistēmas ietvaros vai tikai sociālās palīdzības un sociālo pakalpojumu ietvarā?

Ja tomēr Jūs uzskatāt, ka arī sociālā apdrošināšana ir ietvars, kurā ir jāvērtē GMI, tad, lūdzu, norādiet argumentus, kāpēc tomēr sociālā apdrošināšana šeit veido to ietvaru. Respektīvi, vai ir tādas personas, kas saņem kādu no sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem un var kvalificēties pabalsta saņemšanai, ko mēs apzīmējam kā tādad pabalsts garantētā minimālā ienākuma saņemšanai?

E. Celmiņa.

Jā. Uzreiz apliecināšu, ka var veidoties tāda situācija, ka personas, kuras saņem sociālās apdrošināšanas pakalpojumus, vienlaikus var kļūt par garantēto minimālo ienākumu pabalsta saņēmējiem un proti, tas var izveidoties situācijā, ja, piemēram, personas saņemtais uz apdrošināšanas iemaksām balstītais bezdarbnieku pabalsts tā pēdējos izmaksas mēnešos jau kļūst zemāks par noteikto GMI līmeni.

Tā var būt situācija, kad mājsaimniecībā kopumā ir vairākas personas, un to kopējie ienākumi, dalot uz personu skaitu, nerasniedz noteikto GMI līmeni. Un starp šīm mājsaimniecības personām ir arī kāda persona, kura saņem kādu no sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem. Un GMI pabalsta saņēmēji saņem arī noteiktos valsts pabalstus, kas daļā gadījumu tiek segti no sociālās apdrošināšanas un daļā gadījumu no pamatbudžeta.

Tādējādi personas, kuras saņem valsts finansētus sociālās apdrošināšanas un valsts pabalstus, var vienlaikus būt sociālās palīdzības saņēmēji. Viņu ienākumu situācija tiek vērtēta pēc tam, redzot, kādi veidojas mājsaimniecības ienākumi uz vienu personu pēc tam, kad viņi ir saņēmuši atbalstu no sociālās apdrošināšanas un valsts pabalstu sistēmas ietvara.

A. Laviņš.

Labi. Saprātīsim šo argumentu.

Var saprast no Jūsu viedokļa, ka GMI būtu jāvērtē visas sociālās drošības sistēmas ietvaros ar domu, ka bez GMI šīs summas — 64 eiro mēnesī vienai personai — vēl ir gan sociālās apdrošināšanas veidi, kurus piemērojot persona var gūt papildu ienākumus šiem 64, gan valsts sociālie pabalsti, gan arī pašvaldību sniegtā sociālā palīdzība un sociālie pakalpojumi. Tāds jau ir tas... Jūsu argumenta ideja, ko pasniedzat.

Bet, ja Jūs norādāt, ka ir personas, kuras saņem, piemēram, bezdarbnieka pabalstu un beidzamajos mēnešos tas līmenis nokrītas zem 64, ir skaidrs, ka pašvaldībai nāksies piemaksāt... ja saņem šo sociālās apdrošināšanas pabalstu, piemēram, 50 eiro vairs, tad tos 14 eiro būs jāpiemaksā. Bet vai bez šīs papildu piemaksas, piemēram, šie 14 eiro... vēl kādi citi sociālās apdrošināšanas pakalpojumi sniedz atbalstu... vai valsts sociālie pabalsti sniedz papildus ienākumus, kas kopumā, kā jūs mums noraksturojāt, ka patiesībā tas reālais ienākums vienai personai neaprobežojas tikai ar šiem 64 eiro? Dažādi sociālās palīdzības pabalsti un sociālās apdrošināšanas pakalpojumu veidi šo summu veidojot krietni vien lielāku. Mums, protams, ir ļoti grūti noskaidrot katrā individuālā gadījumā, cik tas varētu būt, bet tas arguments, ko jūs lietojāt un kā mēs to saprotam, ka bez 64 eiro vēl nāk klāt dažādi citi pakalpojumi... respektīvi, dažādas citas summas caur sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem, valsts sociālajiem pabalstiem un pašvaldību sociālajiem pabalstiem. Taču tādā nozīmē Jūs šo argumentu lietojat?

E. Celmiņa.

Jā, varbūt, ka nebūšu bijusi gana precīza savās izpausmēs, taču arguments tiešām ir tāds, ka personas var papildus tam, ka ģimenē uz katru personu ir šie te 64 eiro, vēl saņemt arī tos noteiktos valsts atbalsta pasākumus, kurus neņem vērā un tie veido noteiktu ienākumu daļu. Viņus nav prātīgi dalīt uz visu personu skaitu, jo tas atbalsta apjoms var tiešām ļoti atšķirties. Ja tās būs ģimene, kurā, piemēram, viens no vecākiem ir ar invaliditāti un saņem transporta kompensācijas pabalstu vai asistenta pakalpojumu atalgojumu, un šajā ģimenē ir trīs bērni un par trīs bērniem tiek saņemts ģimenes valsts pabalsts vairāk kā 100 eiro apmērā, tad tā summa, kas ģimenē veidojas uz vienu personu mēnesī, noteikti ir lielāka kā pieminētie 64 eiro.

A. Laviņš.

Celmiņas kundze, es Jūs pārtraukšu šajā brīdī... Šos pabalstus, ko jūs minējāt, tie ir valsts sociālie pabalsti. Tos taču Jūs neieskaitāt sociālās apdrošināšanas sistēmā?

E. Celmiņa.

Tie no pamatbudžeta pārsvarā finansējas, jā.

A. Laviņš.

Nu, viena lieta ir finansēšanas avots. Bet gan Labklājības ministrija, gan Ministru kabinets taču norāda uz šo sistēmu. Nu, paskatīsimies, lai mums būtu skaidrība.

Virsjēdziens ir sociālais nodrošinājums. Nākamais jēdziens ir sociālā drošība. Sociālās drošības jēdziens ietver sevī sociālo apdrošināšanu un sociālo palīdzību. Sociālā palīdzība ir gan valsts sociālie pabalsti, gan pašvaldības sociālie pabalsti un sociālie pakalpojumi.

Mēs vienādi šo sociālo nodrošinājuma sistēmu uztveram? Celmiņas kundze, tāds ir jautājums, lai mēs varētu tālāk nākamajos jautājumus attīstīt.

E. Celmiņa.

Jā. Tātad Sociālās palīdzības likumā ir skaidri noteikts pants par tiem ienākumiem, kurus neņem vērā un tie ir valsts noteiktie pabalsti noteiktām personu grupām. Un valsts pabalsti noteiktām personu grupām nav atkarīgi no personas sociālās

apdrošināšanas statusa, bet gan no piederības noteiktai sociālai grupai vai noteiktām situācijām.

A. Laviņš.

Nē, tomēr jautājums mans ir cits... Mums ir jāsaprot, kādā kontekstā Jūs piedāvājat vērtēt. Tiesībsargs, iesniedzot pieteikumu Satversmes tiesai, norāda vienu kontekstu, kādā vērtē GMI pabalsta adekvātumu. Ministru kabinets kontekstu norāda citu un to es gribu saprast. Un arī visa Satversmes tiesa to vēlas saprast. Jūs sakāt, ka visas sociālās drošības sistēmas ietvaros... un es nupat nodedfinēju, kā... varbūt jūs varat labot mūs... ko sociālās drošības jēdziens sevī ietver.

Un, ja es drīkstu, es atkārtōšu. Sociālās drošības jēdziens ietver valsts sociālo apdrošināšanu ar tas septiņiem apmēram, šķiet, ka veidiem... un sociālo palīdzību. Un sociālā palīdzība ir divu veidu: valsts sociālie pabalsti un pašvaldību sociālie pabalsti ar sociālajiem pakalpojumiem.

Nu, lūk! Un jautājums ir: vai GMI ir jāvērtē visas sociālās drošības sistēmas ietvaros? Vai tomēr tikai sociālās palīdzības sistēmas ietvaros, kā to Belas kundze minēja? Un tāpēc es gribēju saprast, vai ir tādas situācijas, ka persona saņem 64 eiro, bet papildus tiem 64 eiro vēl varētu būt... nevis no valsts sociālās palīdzības pabalstiem kāda papildus summa, bet tieši no valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas.

Vai jautājums mans ir saprotams? Jo atbilde uz šo jautājumu man sniegs izpratni par to, par kādu kontekstu mēs runājam, kādā ir jāvērtē šis pabalsts... GMI pabalstu es domāju.

Ja es neskaidri esmu uzdevis jautājumu, norādiet, jo šis aspekts, manuprāt, ir ļoti svarīgs.

E. Celmiņa.

Es centīšos vēlreiz skaidrot Ministru kabineta ieskatu.

Sociālā palīdzība ir viena no sociālās drošības sistēmas daļām. Tās personas, kuras saņem sociālās apdrošināšanas pakalpojumus, atsevišķos gadījumos var saņemt vairākus pakalpojumus. Tas, piemēram, varētu būt bezdarbnieka pabalsts un invaliditātes pensija, kas tiek skaitīti kopā. Viņi abi divi kopā var pārsniegt 64 eiro. Tādējādi persona var vienas sistēmas ietvaros saņemt vairākus pakalpojumus un pārsniegt šo 64 eiro. Ja no sociālās apdrošināšanas sistēmas personas un līdz ar to visas mājāsaimniecības ienākumi šo te robežu nerasniedz, tad ieslēdzas šis te trešais līmenis,

reizēm to dēvējam par “zemāko”, sociālā palīdzība, kuras ietvaros tiek sniegta šī te starpība līdz 64, vienlaikus netiek atņemti tie ienākumi, kurus neņem vērā, vērtējot tiesības uz šo GMI pabalstu.

A. Laviņš.

Jā, Celmiņas kundze. Tagad atgriezīsimies pie šī piemēra ar diviem sociālās apdrošināšanas pakalpojumiem, piemēram, bezdarbnieka sociālās apdrošināšanas sistēmā saņemtais atbalsts un par invaliditāti. Ja šī summa, kaut vai atsevišķi ņemta, kaut vai kopā, pārsniedz 64 eiro, šī persona taču nekvalificēsies GMI pabalsta saņemšanai?

E. Celmiņa.

Viņa kvalificēsies tikai tajā gadījumā, ja mājtsaimniecībā būs vēl citas personas un kopējie ienākumi, dalot uz mājtsaimniecības locekļu skaitu, nenasniegs 64.

A. Laviņš.

Jā, bet es runāju par konkrēto personu, kas šo summu saņem. Ja, piemēram, mājtsaimniecībā ir tikai viena persona, šis cilvēks, kas, piemēram, saņem 70 eiro no sociālās apdrošināšanas pakalpojumu sistēmas, nekvalificēsies GMI? Vai pareizi mēs saprotam?

E. Celmiņa.

Jā, šādā gadījumā persona nekvalificēsies.

A. Laviņš.

Bet tad izstāstiet šā argumenta būtību! Jūs sakāt, ka GMI ir jāvērtē visas sociālās drošības sistēmas ietvaros, tostarp sociālās apdrošināšanas sistēmas ietvaros. Ja reiz šī persona, kura saņem šo sociālās apdrošināšanas pakalpojumu 70 eiro apmērā, piemēram, tā taču nevar vairs saņemt GMI pabalstu! Kāpēc Jūs piedāvājat GMI vērtēt visas sociālās drošības sistēmas ietvarā?

E. Celmiņa.

Tādēļ, ka GMI ir nosaukts par to pēdējo ienākumu robežu, kurai būtu jābūt katra Latvijas iedzīvotāja rīcībā. Ja iedzīvotāji šo robežu sasniedz caur sociālās

apdrošināšanas sistēmas maksājumiem, tad personai nerodas tiesības uz garantēto minimālo ienākumu pabalstu. Taču eksistē vēl nākamais ienākumu sliekšnis, kas ir trūcīgas personas ienākumu sliekšnis, un tādā gadījumā arī persona, kura nesaņemt GMI pabalstu, bet kuras ienākumi ir robežās līdz 128 eiro, tomēr kvalificējas tiem sociālās palīdzības pasākumiem, kas attiecas uz visām trūcīgajām personām un vienlaikus viņa var arī saņemt citus noteiktajām situācijām paredzētos valsts sociālos pabalstus, piederot kādai noteiktai situācijai vai personu grupai. Tie neizslēdz... tur nav pretnostatījuma, ka sociālās apdrošināšanas maksājums neļautu saņemt kādu no valsts sociālajiem pabalstiem. Tam ir citi priekšnosacījumi un kritēriji. Un kombinācijas var būt ļoti dažādas.

A. Laviņš.

Jā, paldies. Sapratu. Jūs runājāt par šīm situācijām, ja no sociālās apdrošināšanas sistēmas persona saņem 70 eiro, protams, tā kvalificējas trūcīgas personas statusam un tā ir tiesīga saņemt citus sociālās palīdzības pabalstus, bet ne GMI. Šī lieta ir par garantēto minimālo ienākumu līmeni. Satversmes tiesa drīzumā vērtēs arī tātad jautājumu par to, kādam ir jābūt adekvātam līmenim, kad persona tiek atzīta par trūcīgu. Un arī skatot šo lietu tomēr Celmiņas kundze, jūs taču lietojat šo argumentu, ka GMI būtu vērtējams visas sociālās drošības sistēmas ietvaros.

E. Celmiņa.

Mēs lietojam šo argumentu, ka GMI ir skatāms visas kopējās sociālās drošības sistēmas ietvaros tieši tā iemesla dēļ, ka atbalstu cilvēks saņem no visiem trīs sociālās drošības sistēmas elementiem, no visām trīs daļām. Mūsu ieskatā sociālā apdrošināšana, valsts sociālie pabalsti un sociālā palīdzība ir trīs sociālās drošības sistēmas daļas. Valsts sociālie pabalsti nav tajā pašā daļā, kur pašvaldību sociālā palīdzība. Sociālā palīdzība ir viena no sociālās drošības sistēmas daļām.

A. Laviņš.

Jā. Labi.

Un beidzamais jautājums ir par metodoloģiju.

Mēs tiesas sēdē uz klausot gan lietas dalībniekus, gan pieaicinātās personas vismaz trīs metodes esam dzirdējuši: tā saucamo “grozu metodi”, kurā mēs aprēķinām,

cik tad līdzekļi ir nepieciešami, lai apmierinātu katru no pamatvajadzībām, kas normatīvajos aktos ir definēta.

Mums nākamā metode ir minēta par mājsaimniecības ienākumu mediānu, kurai piemēro attiecīgu procenta apmēru, un trešā metode ir par mājsaimniecību tipizācijas modeli, kur tiek, piemēram, izdalīti deviņi mājsaimniecību tipi.

Jautājums: vai Ministru kabinets līdz šim ir apsvēris, ka GMI līmenis būtu nosakāms, piemērojot mājsaimniecību tipizēšanas metodi, ja tā es drīkstu to nosaukt šo metodi.

E. Celmiņa.

Jā, es noteikti būtu pieskārusies iztikas minimuma groza jautājumam debašu daļā, bet ļoti labprāt izklāstīšu šo aspektu tagad.

Eksistences minimums, kā to dēvē profesors Lazdiņš, jeb iztikas minimuma grozs ir jēdzieni, kas tiek lietoti pamīšus, dažkārt lietojot arī atsauces vai references budžeta jēdzienu jeb jēdzienu “minimālais preču un pakalpojumu grozs” jeb “iztikas minimuma grozs”. Un tas tiešām nav tiešā veidā atkarīgs no mediānas ienākumiem. Tas tiek aprēķināts ar atšķirīgu metodi, un tiek veidots atšķirīgiem mērķiem Tādēļ svarīgi ir šeit izcelt vairākas tādas lietas.

Nav tāds viens visām Eiropas Savienības valstīm piemērots eksistences minimums, jo katra valsts šo te iztikas minimumu, ņemot vērā tās atšķirīgo sociāli ekonomisko un dzīves līmeņa kontekstu, veido savu iztikas minimuma grozu vai eksistences minimumu, un ietver tajā sabiedrības izpratnei un dzīves attīstības līmenim atbilstošo saturu.

A. Laviņš

Celmiņas kundze, piedodiet, es Jūs pārtraukšu... piedošanu, lūdzu.

Sakiet, lūdzu, Jūs starp šīm manis nosauktajām trīs metodēm... ļoti īsi tās noraksturošu... groza metode, mediānas metode un tipizēšanas metode... Starp groza metodi un mājsaimniecības tipizēšanas metodi Jūs liekat vienādības zīmi? Jo jautājums mans bija par mājsaimniecības tipizēšanas metodi. Vai Ministru kabinets ir apsvēris, ka GMI līmeni varētu noteikt atbilstoši mājsaimniecību tipizēšanas metodei?

Šobrīd, atbildi sniedzot, es redzu, ka Jūs sākat izklāstīt, cik lielā mērā varat piemērot groza metodi. Par groza metodi es nevaicāju. Par mājsaimniecību tipizēšanas metodi bija mans jautājums.

E. Celmiņa.

Mājsaimniecību tipizēšana ir tieši groza ietvaros piemērotā metode. Tieši groza ietvaros tiek paredzēts, ka grozs tiek izstrādāts atšķirīgiem mājsaimniecību tipiem. Nīderlandē tie pat ir vairāk par divdesmit mājsaimniecību tipiem. Latvijas gadījumā mēs esam izvēlējušies mājsaimniecības atšķirīgo sastāvu ņemt vērā tādējādi, ka nākamajam mājsaimniecības loceklim tiek piešķirts mazāks svars. Tas nav tas pats, kas veidot iztikas grozu, taču vienlaikus Labklājības ministrija šobrīd strādā pie jauna iztikas minimuma groza izstrādes Latvijai un tur ir paredzēta gan vairāku mājsaimniecību tipu aptveršana, aptuveni septiņas, ja varētu būt, un mājsaimniecību izdevumu kategorizācijas noteikšana, tajā skaitā arī atsevišķi aprēķinot pārtikas izdevumu daļu.

Virzību uz to, ka grozs ir nepieciešams un viņu ir nepieciešams izstrādāt dažādiem mājsaimniecības tipiem, ir apstiprināta jau vairākkārt pieminētajā koncepcijā un šobrīd groza izstrāde atrodas procesā.

Tādējādi atsevišķi tādu vienu metodi kā mājsaimniecības tipizāciju, man laikam būs grūti atsaukt atmiņā, ka tāda tiktu izdalīta, bet groza ietvaros mājsaimniecības tipizācija tiek lietota un brīdī, kad iztikas grozs ir aprēķināts, to ir iespējams lietot kā atsauces vai salīdzināšanas vērtību, vai sniegtā palīdzība, kas ietver arī pakalpojumu daļu, mājsaimniecības pašas spējas savas vajadzības nodrošināt, sasniedz šo te aprēķināto groza vērtību.

Taču nekur praktiski grozs netiek tiešā veidā piemērots normatīvā vai likumdošanā paredzot, ka šī ir tā vērtība, kas noteiktam cilvēkam būtu nodrošināma, jo visus tipus nosaukt nekad nebūs iespējams, kā arī nebūs iespējams ņemt vērā specifiskās situācijas un vajadzības. Grozs tomēr vairāk vai mazāk koncentrēsies uz tiem, kas jau norāda uz to, ka tās ir kaut kādas biežāk sastopamās metodes.

Vai tagad es esmu atbildējusi uz Jūsu jautājumu?

A. Laviņš.

Jā, noteikti. Teiktu, ka šis skaidrojums ir palīdzējis precīzāk izprast, ka patiesībā groza metode un mājsaimniecību tipizēšanas metodes — tās ir savstarpēji nesaraujamas lietas.

Paldies. Paldies par šo skaidrojumu. No manas puses vairāk jautājumu nebūs.

I. Ziemele.

Man arī viens jautājums radās.

Celmiņas kundze, mēs dzirdējām tāvad vairāku dienu garumā to, ka... un jo īpaši pieaicināto ekspertu viedokļos tas izskanēja... ka Latvijā tāvad īstenotā pabalstu sistēma un arī plašāk skatoties uz šo te sociālās drošības lielo modeli, ka tā ir ļoti sadrumstalota. Vai Jūs piekrītat šim viedoklim? Un vai varbūt ir kaut kādi plāni virzīties no tās fragmentācijas... ļoti bieži izskanēja šis vārds... fragmentācija, sadrumstalotība... Vai ir plāns virzīties no tās kaut kur projām citā virzienā?

E. Celmiņa.

Šajā brīdī man būs grūti sniegt apstiprinošu atbildi. Ir plānots ieviest tādu vienu universālu apmēru, kas nosaka visu un tad mums atkristu vajadzība meklēt papildus atbalstu kaut kur citur un Latvija šeit nav atšķirīgā situācijā no citām valstīm tieši tā iemesla dēļ, ka caur dažādajiem pasākumiem tiek mērķēts uz dažādām vajadzībām, un tas ir iemesls, kāpēc atšķirīgie pasākumi pastāv.

Tas, ka cilvēkiem ir grūti orientēties pieejamajos pakalpojumos, ir risināms caur to, ka gan Labklājības ministrija, gan pašvaldību sociālie dienesti kā vienu no sava darba pamatfunkcijām tomēr veic arī šo te sabiedrības izglītošanu un skaidrojošo darbu, lai parādītu ceļu, kuri instrumenti šīs konkrētās personas situācijā būtu tie piemērotākie. Un tādu ļoti plakanu un vienkāršotu sistēmu Eiropas Savienības kontekstā es arī nevarētu šobrīd nosaukt. Visur eksistē daudz un dažādi elementi, dažās valstīs vairāk, dažās valstīs mazāk, ar papildus nosacījumiem, izņēmumiem un vēl visādiem parametriem.

I. Ziemele.

Jā, sapratu. Paldies.

Tā... tāvad kolēģiem jautājumu lietas dalībniekiem uz šo brīdi vairāk nav, un līdz ar to mēs tiešām varam pabeigt lietas izskatīšanu pēc būtības un pāriet pie tiesu debatēm.

Tāvad, pirms pārtraukuma gan tiesībsargs Jansona kungs, gan arī valdības pārstāve Celmiņas kundze indicēja, ka jums būtu nepieciešamas, teiksim, 25 minūtes, ja? Es domāju, ka mēs tā arī varētu lemt un jums šo laiku piešķirt.

Attiecīgi es dodu kā pirmajam iespēju, tāvad, atklāt tiesu debates tiesībsargam Jansona kungam. Lūdzu!

J. Jansons.

Godātā tiesa, paldies.

Šo trīs dienu laikā mēs esam uzklaušījuši Ministru kabineta pārstāvi, vairākas pieaicinātās personas, tostarp atbildīgo nozaru un ministriju — Tieslietu ministriju, Latvijas Pašvaldību savienības pārstāvi un vairākus sociālo tiesību jomas ekspertus.

Mēs esam diskutējuši par to, vai apstrīdētā norma ir skatāma atsevišķi vai kopsakarā ar visu sociālās drošības sistēmu, ko tā ietver, cik tālu sniedzas likumdevēja atbildība, valdības pienākumi un visbeidzot, arī pašvaldības funkcijas.

Piekrītu valdības un citu pieaicināto personu viedoklim, ka sociālās palīdzības sistēma ir vērtējama kā vienots veselums. Tomēr uzskatu, ka, ņemot vērā to, ka normatīvajos aktos GMI līmenis ir noteikts kā patstāvīgs lielums, tad tādā veidā tas ir arī pakļauts konstitucionālajai kontrolei.

Uzklusot valdības un pieaicināto personu viedokļus, es vēl jo vairāk pārliecinājos, ka apstrīdētā norma, ar kuru GMI līmenis ir noteikts 64 eiro apmērā, neatbilst Satversmes 1. pantam un 109. pantam.

Atskatoties uz dzirdēto, vēlos uzsvērt būtiskākos no izskanējušajiem argumentiem un viedokļiem un tie apliecina to, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmei.

Pirmkārt. Apstrīdētā norma neatbilst sociāli atbildīgas valsts principam un cilvēka cieņas principam. Kā jau esmu norādījis, sociāli atbildīgas valsts pienākums ir radīt tādus apstākļus, lai ikvienam Latvijas iedzīvotājam būtu iespējas dzīvot cilvēka cienīgu dzīvi, kas ietver sociālās palīdzības sniegšanu pamatvajadzību nodrošināšanai, ja tas ir nepieciešams.

Sociālajai palīdzībai ir jābūt tādai, kas nodrošina vismaz cilvēka cienīgas dzīves minimālās vajadzības, proti, pārtiku, apģērbu, mājokli, medicīnisko palīdzību un pamatizglītību. Kā mēs dzirdējām, pilnvērtīgas dzīves nodrošināšanai pie pamatvajadzībām būtu pieskaitāmas arī garīgās vajadzības, proti, kultūras un sporta pasākumi.

Otrkārt. Nav šaubu, ka apstrīdētā norma ir vērtējama caur valsts pozitīvā pienākuma prizmu. Uzklusot pieaicinātās personas esmu pārliecinājies par to, ka likumdevējs nav pienācīgi veicis pasākumus, lai nodrošinātu iedzīvotājiem iespējas īstenot sociālās tiesības. Likumdevējs Sociālo pakalpojumu un palīdzības likuma 32. pantā ir precīzi definējis sociālās palīdzības mērķi, savukārt 35. pantā — noteicis obligāti izmaksājamās sociālās palīdzības pabalstus, proti, pabalstu GMI līmeņa

nodrošināšanai un dzīvokļa pabalstu. Savukārt 36. pantā ir deleģējis Ministru kabinetam noteikt garantētā minimālā ienākuma līmeni, ko Ministru kabinets arī ir noteicis ar apstrīdēto normu.

Taču minētās normas nepasaka, kas tad ir GMI un kādiem mērķiem tas ir paredzēts. Šajā sakarā ir izskanējuši vairāki viedokļi, proti, viens no viedokļiem, ko pauda Ministru kabinets un Labklājības ministrija, ir, ka GMI pabalsts ir paredzēts vienīgi uztura nodrošināšanai. Otrs viedoklis, ka GMI pabalstam ir jānodrošina uzturs, mājoklis un apģērbs. Bet trešais, ka GMI līmenim ir jābūt tādām, lai spētu nodrošināt piecas pamatvajadzības un papildus kultūras un sporta vajadzības.

Minētais liecina par to, ka Latvijas sociālās drošības sistēmu nevar uzskatīt par sakārtotu. Latvijā pastāv nevis sociālās palīdzības sistēma, bet sociālās palīdzības haoss, kā to ir novērtējusi Valsts kontrole. Manuprāt, ar šo argumentu vien pietiek, lai atzītu, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmei.

Piekrītu profesora Lazdiņa izteiktajam viedoklim, ka likumdevējam ar likumu būtu jānosaka sociālās palīdzības pamatprincipi un metodoloģija, savukārt jau Ministru kabineta kompetencē būtu noteikt aprēķina kārtību, ieviešot dzīvē likumdevēja noteiktos principus.

Uzskatu, ka jautājumu, kas ir cieši saistīts ar cilvēka pamattiesību nodrošināšanu, nevar pilnībā atstāt Ministru kabineta kompetencē.

Pārejot pie tā, vai GMI līmenis ir noteikts tāds, lai persona savas sociālās tiesības spētu īstenot vismaz minimālā apmērā, uzskatu, ka tas ir vērtējams no diviem aspektiem.

Pirmkārt, vai GMI līmenis nodrošina pamatvajadzības, otrkārt, vai tas ir noteikts, ņemot vērā kādu no vispāratzītajām metodoloģijām.

Pat ja pieņem, ka GMI pabalsta mērķis ir segt tikai uztura izdevumus, saskaņā ar pieaicinātās personas Latvijas Lauksaimniecības universitātes katedras docentes doktores Ingrīdas Milleres doto skaidrojumu, veselīga uztura nodrošināšanai ar zemu aktivitātes līmeni ir nepieciešami 3,12 eiro dienā, tas ir, 96 eiro mēnesī. Tas nozīmē, ka GMI pabalsts sedz vien 2/3 no uzturam nepieciešamās summas, turklāt Eiropas Savienības fonda pārtikas paka, kas valdības ieskatā aizvieto 20 procentus no personai nepieciešamā uztura, profesores ieskatā nevar būt ilgstošs atspaidis tieši tādēļ, ka šāds uzturs nav atzīstams par pilnvērtīgu un sabalansētu.

Vienlaikus nepiekrītu valdības un Labklājības ministrijas viedoklim, ka GMI pabalsta mērķis ir nodrošināt tikai uzturu.

Nemot vērā, ka Latvijā nav vienota dzīvokļu pabalsta piešķiršanas mehānisma, uzskatu, ka no GMI pabalsta iedzīvotāji ir spiesti nodrošināt arī mājokļa izdevumus.

Apkopojot minēto var secināt, ka vajadzības uzturam un mājoklim jau pārsniedz noteikto GMI līmeni, līdz ar to, manuprāt, nav nepieciešams detalizētāk izvērtēt citas pamatvajadzības — apģērbu, veselības aprūpi un izglītību.

Tāpat valdība un vairākas pieaicinātās personas norādīja, ka nosakot personas ienākumus, netiek ņemti vairāki valsts sociālie pabalsti. Tomēr, kā jau minēju savā pieteikuma runā, šiem pabalstiem ir arī konkrēts mērķis, piemēram, nodrošināt personai ar invaliditāti nepieciešamo aprūpi vai pārvietošanās iespējas un tamlīdzīgi. Turklāt, kā mēs dzirdējām, Labklājības ministrijas rīcībā nav nekādu datu par to, cik no GMI saņēmējiem saņemtu kādu no šiem valsts sociālajiem pabalstiem.

Attiecībā uz argumentu par GMI līmeņa noteikšanu atbilstoši kādai no pieņemtajām metodoloģijām, visas šajā lietā iesaistītās personas vienprātīgi atzina, ka līdzšinējā pieeja GMI līmeņa noteikšanā ir nepilnīga.

Vienlaikus esam noskaidrojuši, ka valdība jau vairākus gadus atpakaļ ir izvēlējusies atbalstu iedzīvotājiem ar viszemākajiem ienākumiem sniegt noteiktā procentuālā apmērā no ienākuma mediānas uz vienu ekvivalento patērētāju. Tomēr apšaubu, ka plānā minimālo atbalstu sistēmas pilnveidošanai paredzētais GMI līmeņa paaugstinājums tiks realizēts no 2021. gada, jo plānā paredzētā valsts sniegtā atbalsta, proti, minimālo pensiju un valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta palielināšana ar 2020. gadu tika realizēta tikai daļēji.

Vēl viens aspekts, kas, manuprāt, ir ļoti būtisks šajā lietā, ir valdības un pašvaldību atbildība, lemjot par GMI līmeņa paaugstināšanu. No dzirdētā izriet, ka GMI līmenis tiek noteikts valdības diskusijās ar Latvijas Pašvaldību savienību. Atbilstoši likumam “Par pašvaldībām”, sociālās palīdzības nodrošināšana ir pašvaldības autonomā funkcija, tādējādi ļoti liela loma GMI līmeņa noteikšanā ir piešķirta tieši pašvaldībām.

Vienlaikus valsts ir noteikusi minimālo ienākumu līmeni, kas Pašvaldību savienības pārstāvja ieskatā būtu nodrošināms no valsts budžeta. Pašvaldību savienības pārstāvja ieskatā pašvaldības nav primāri atbildīgas par GMI līmeņa nodrošināšanu tā minimālajā apmērā.

Šeit pretnostatās divi pilnīgi atšķirīgi viedokļi. No vienas puses valdības ieskatā sociālā palīdzība ir pašvaldības autonomā funkcija, savukārt Pašvaldību savienības

viedoklis ir, ka vienotā GMI līmeņa nodrošināšana ir valsts pienākums. Skaidri iezīmējas tas, ka šeit nav pat dialoga. Kādas sarunas vai vienošanās?

Uzskatu, ka cilvēks nevar ciest tādēļ, ka valdība un pašvaldības nevar vienoties par savu atbildības līmeni šajā jomā. Cilvēka cienīgs GMI līmenis ir jānodrošina neatkarīgi no tā, vai tā ir valsts vai pašvaldības funkcija. Valdība ir norādījusi, ka Pašvaldību savienība GMI pārskatīšanas gaitā ir iebildusi pret GMI līmeņa palielināšanu. Nav pieļaujama situācija, ka vienas pašvaldības iebildumi pret GMI līmeņa paaugstināšanu liedz GMI līmeni palielināt valsts mērogā.

Turklāt pagājušajā nedēļā labklājības ministre pēc ikgadējām sarunām ar pašvaldībām, publiski paziņoja, ka vienošanās par GMI līmeņa celšanu nav panākta.

Ar šādu attieksmi un nostāju, es neredzu, ka Latvijas sociālās drošības sistēmā var notikt būtiski uzlabojumi Latvijas iedzīvotāju interesēs,

Apkopojot iepriekš minēto, lūdzu tiesu atzīt Ministru kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumu Nr. 913 "Noteikumi par garantēto minimālo ienākumu līmeni" 2. punktu, kas noteic, ka garantēto minimālo ienākuma līmenis ir 64 eiro mēnesī, par neatbilstošu Satversmes 1. un 109. pantam.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Paldies tiesībsargam.

Tagad, lūdzu, vārds valdības pārstāvei Celmiņas kundzei. Lūdzu!

E. Celmiņa.

Paldies.

Godājamā tiesa! Uzturot spēkā tos apsvērumus, kurus Ministru kabinets jau ir paudis savā rakstiskajā viedoklī un mutvārdos, kā arī ņemot vērā iepriekšējos Satversmes tiesas spriedumos pausto attiecībā uz sociālo nodrošinājumu, uz ko ir sniegtas atsauces gan Ministru kabineta, gan pieaicināto personu viedokļos, Ministru kabineta vārdā vēlos pieskarties vairākiem aspektiem, kas līdz šim ir izskanējuši tiesas sēdē un kurus Ministru kabinets uzskata par īpaši būtiskiem attiecībā uz izskatāmo lietu, daudz neatkārtojot to, kas jau iepriekš ir pausts viedoklī.

Ministru kabinets uzskata, ka izskatāmās lietas ietvaros pieteicēja iesniegtais pieteikums nav pamatots un apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1. un 109. pantā garantētajām tiesībām, un ieviešot sociālās drošības sistēmu, kas sastāv no trim daļām,

proti, sociālās apdrošināšanas, valsts sociālajiem pabalstiem un pašvaldību sociālās palīdzības, tiek nodrošinātas personas tiesības uz Satversmes 109. pantā noteikto sociālo nodrošinājumu.

Ministru kabinets par īpaši vērā ņemamu uzskata sociālās drošības sistēmā paredzēto, ka sociālās drošības sistēmas plašākā izpratnē, kā to traktē pārskatītā Eiropas sociālā harta un starptautiskās organizācijas, papildus šīm trim sistēmas daļām personām, kuras nespēj nodrošināt savas pamatvajadzības un kuru ienākumi nesasniedz noteiktu ienākumu sliekšni, proti, šīs lietas gadījumā 64 eiro uz vienu personu mēnesī no šī gada 1. janvāra, tiek nodrošināta pieeja vēl virknei citu atbalsta pasākumu. Un šeit vairs nav vajadzības atkārtot un uzskaitīt tos vērā ņemtos pabalstus, kas netiek iekļauti GMI pabalstu noteikšanā, un atvieglojumus un atbalsta pasākumus, uz kuriem ir pieeja GMI pabalsta saņēmējiem kā trūcīgas personas statusa personām.

Atbildot uz iepriekš izskanējušo jautājumu, vai valdība zina ienākumus un grupas, kuras īpaši saskaras ar grūtībām, Ministru kabinets vēlas sniegt šādu informāciju.

Pirmkārt, māj saisimniecību ienākumu mediāna netiek aprēķināta balstoties tikai uz oficiālajiem statistikas datiem, tas ir, iedzīvotāju apsekošanu, kur iedzīvotāji paši norāda, kādi ir viņu ienākumi. Un tajā brīdī netiek jautāts, vai tie ir legāli vai nelegāli gūtie ienākumi. Tādējādi tas ir visā Eiropas Savienībā labākais pietuvinājums par māj saisimniecību rīcībā esošajiem ienākumiem.

Otrkārt, valdība lieto un analizē Centrālās statistikas pārvaldes datus par māj saisimniecības tipiem, kas ir harmonizēti visā Eiropas Savienībā. Ir zināmi tie māj saisimniecības tipi, kas visbiežāk ir pakļauti nabadzības riskam un tieši uz šiem māj saisimniecību tipiem iepriekšējos gados arī pārsvarā gadījumos ir bijuši vērsti valdības novirzītie finanšu ietilpīgie pasākumi ienākumu atbalstam.

Un treškārt, konkretizējot, cik liela iedzīvotāju daļa saskaras ar grūtībām, atļaušos tomēr šeit vēlreiz lietot valdības apstiprināto minimālo ienākumu līmeņa rādītāju pēc Latvijas metodoloģijas, kas liecina, ka 2017. gadā 9 procenti iedzīvotāju nesasniedza ienākumus 198 eiro uz personu, kas ir pieminētie 40 procentu sliekšnis no mediānas un valdības koncepcijā izvirzīta kā tā procentuālā sliekšņa robeža, kas būtu atbalstāma caur pabalstiem un pakalpojumiem, māj saisimniecību ienākumi zem piedāvātās 20 procentu sliekšņa vērtības jeb 99 eiro bija aptuveni 5 procentiem iedzīvotāju, savukārt zem ienākuma robežas 53 eiro, jo šie ir 2017. gada dati, tajā skaitā ir arī bērni, bija aptuveni 1 procents Latvijas iedzīvotāju. Tieši tādēļ, ka sociālās

palīdzības atbalsta saņēmēju loks ir mazāks nekā 1 procents no Latvijas iedzīvotājiem, ministrija uztur iebildumus un argumentē nepieciešamību paaugstināt gan GMI pabalsta sliekšni, lai celtu gan sliekšni, gan pārklājumu visā valsts teritorijā.

Taču, kā jau tas ir skaidrots iepriekš, tas tiek noteikts dialoga ceļā ar pašvaldībām, kas ir šābrīža nostiprinātā pieeja.

Un būtiska nozīme vēl šajā skaitļu apskatā ir tam, ka atvieglojumiem nemateriālā veidā sniegtais atbalsts nav ietverts šajos relatīvajos nabadzības riska rādītājos. Tā ienākumu daļa, kas cilvēkiem atbrīvojas tādēļ, ka viņiem bija pieejami atvieglojumi vai par kaut ko nebija jāmaksā, nabadzības riska rādītājos un iedzīvotāju ienākumu daļā nav redzama, kaut arī mēs zinām, ka tas viņiem ļāva novirzīt lielāku ienākumu daļu kādām viņiem svarīgām pozīcijām.

Uz to, ka personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiek īstenotas caur kopējo sociālās drošības sistēmas ietvaros sniegto atbalstu, norādīja gandrīz visas pieaicinātās personas. Un arī lietas pieteicējs, tiesībsargs, ir atzinis, ka šāds atbalsts nenoliedzami pastāv un ir nozīmīgs.

Un turpinājumā tādēļ vēlos nedaudz pieskarties aspektam par adekvātumu. Kā to uzsvēra pieaicinātā sociālās politikas eksperte Zilveres kundze, nav viena tāda starptautiska instrumenta, kas noteiktu konkrētu sociālās palīdzības minimālo standartu. Ministru kabinets pievienojas šim uzsvaram un kontekstā ar adekvātuma aspektu vēlas vēlreiz pasvītrot tā saistību ar pārējās sabiedrības spēju nodrošināt noteikto atbalsta sliekšni. Uz to, ka sniegtais atbalsts ir skatāms kopsakarā ar pārējo sabiedrības locekļu ienākumiem, ko tie gūst no darba tirgus un tam ir jābūt samērīgam ar visas sabiedrības interesēm, Ministru kabinets jau norādīja arī savā rakstiskajā un mutvārdos paustajā viedoklī.

Tas tika atzīmēts arī vairāku pieaicināto personu viedokļos. Tādējādi samērīguma, kā arī ilgtspējas dimensijas ir ļoti būtiskas dimensijas šīs lietas izskatīšanā. Un tieši uz valsts ekonomiskajām iespējām attiecībā uz atbalsta sniegšanu norādīja arī pieaicinātās personas no Latvijas Bankas, minot, ka relatīvā metode atbalsta sniegšanā ir ekonomiski pamatotāka tieši dēļ šī te ilgtspējas aspekta, kam Ministru kabinets var pievienoties.

Attiecībā uz finansiālajām metodēm, kas lēmumus pārvērš rīcībā, Ministru kabinets vēlas pasvītrot, ka valsts budžeta sagatavošana notiek, ņemot vērā valsts nodokļu politiku, fiskālos ierobežojumus un citu sociāli ekonomisko faktoru ietekmi. Priekšlikumi par prioritārajiem pasākumiem, pie kuriem pieder arī minimālo ienākumu

līmeņa paaugstināšana, tiek izvērtēta vienotā procesā, pamatojoties uz Nacionālajā attīstības plānā, Valsts aizsardzības koncepcijā un citos attīstības plānošanas dokumentos noteikto un sasaitē ar valsts budžetā pieejamajiem resursiem vidējam termiņam.

Un arī tiesībsargs savā pieteikumā ir atzinis, ka no sociāli atbildīgas valsts principa izriet valsts pienākums izveidot ilgtspējīgu un sabalansētu politiku.

Šeit, iebilstot pret tiesībsarga minēto, ka Latvijai kā augstu ienākumu valstu grupā iekļautai valstij būtu jānodrošina nabadzības sliekšnis 20 eiro dienā, Ministru kabinets vēlas izcelt Latvijas Bankas pārstāvju minēto, ka tā ir mehāniski novilkta robeža un papildus minēt, ka pēc Pasaules Bankas un Apvienoto Nāciju Organizācijas datiem nacionālā kopienākuma amplitūda uz vienu iedzīvotāju šajā augstu ienākumu valstu grupā, svārstās robežās no 11,5 tūkstošiem eiro līdz pat vairāk kā 100 tūkstošiem uz vienu iedzīvotāju gadā pēc pirktspējas paritātes. Tie ir tādi salīdzināmi skaitļi. Tas apliecina, ka viens matemātiski noteikts vidējais apmērs nevar tikt izmantots kā nabadzības riska robežvērtība un attiecināts vienādā mērā uz visām augstu ienākumu valstu grupā ietilpstošajām valstīm.

Tāpat ilgtspējas aspekts ir minams attiecībā uz garantētā minimālā ienākuma pabalstu kā visupirmo nosacījumu, lai nodrošinātu cilvēka cienīgu dzīves līmeni, kā to savā pieteikumā ir uzsvēris tiesībsargs.

Ministru kabinets nevar pievienoties šim uzskatam, jo garantēto minimālo ienākumu pabalsts viens pats nekādā veidā nevar nodrošināt ne visu pamatvajadzību nodrošināšanu, ne arī personas izklūšanu no nabadzības. Un tāds arī nav tā mērķis. Tas ir atbalsts, ko persona saņem pēc tam, kad sociālās apdrošināšanas un valsts sociālo pabalstu sistēmas ietvaros visai mājāsaimniecībai kopumā nav bijuši pietiekami resursi tās individuālo vajadzību nodrošināšanai.

GMI pabalsts ir īstermiņa risinājums un to apliecina arī OECD īpaši Latvijai 2019. gadā sagatavotā pārskata dati, uz kuriem atsaucās vairākas pieaicinātās personas. GMI pabalsts tiek pārsvarā izmantots kā īslaicīgs atbalsta pasākums un to personu īpatsvars ir palielinājies salīdzinājumā ar laiku ekonomikas lejupslīdes laikā. 27 procenti no garantētā minimālā ienākuma pabalsta saņēmējiem to saņēma ne ilgāk par 3 mēnešiem un vēl 18 procenti ne ilgāk par 6 mēnešiem. Tas nozīmē, ka pat pie salīdzinoši zema garantētā minimālā ienākuma līmeņa, iedzīvotāju atrašanās šajā grupā nenotiek pārāk ilgi un iedzīvotāju izklūšana no pabalsta saņēmēju grupas notiek ar citu

instrumentu palīdzību, kas nozīmē, ka viņi sāk gūt citus ienākumus un uzlabo savu situāciju.

Vienlaikus pētījums apstiprina arī to, ka ilgstošiem garantētā minimālā ienākuma pabalsta saņēmējiem ir lielāka varbūtība, ka garantētā minimālā ienākuma pabalsta saņemšana netiks pārtraukta. Un tas pierāda, ka pabalsts viens pats nav efektīvs veids personas nabadzības novēršanai ilgtermiņā, un ir nepieciešami pārējie pasākumi, kas veicina personas iesaistīšanos un spēju attīstīt un nodrošināt savas pamatvajadzības un uzlabot savu dzīves līmeni.

Ministru kabinets vēlas vēlreiz atsaukties uz to, ka sociālās drošības sistēmas mērķis ir nodrošināt personai universālas tiesības uz sociālo drošību, kas ietver gan sociālās, gan ekonomiskās sistēmas atbalstu, un tas ietver arī veselības aizsardzības un nodarbinātības veicināšanas, kā arī nabadzības mazināšanas programmu. Saņemtais atbalsts ir atkarīgs no individuālās situācijas, kādā persona ir nonākusi. Latvijas sociālās drošības sistēmai piemīt visi tradicionālie sociālās drošības sistēmas elementi. Tie darbojas, riski tiek nosegti, taču līmeņi diemžēl ir atkarīgi no kopējās Latvijas ekonomikas un finansiālās situācijas.

Attiecībā uz GMI pabalstu noteikšanas metodi, par ko šajā lietas gaitā tika daudz diskutēts, vēlamies tikai piebilst, ka no politikas veidošanas teorijas viedokļa lēmumu pieņemšana veidojas no divām daļām: gan no rīcībpolitikas, ko angļiski dēvē par *policy*, gan no politiķu veidotās politiskās dienaskārtības, ko angļiski dēvē par *politics*, tādējādi līdzšinējā prakse noteikt GMI līmeni, balstoties uz dialogā panāktu vienošanos starp valdību un pašvaldībām, nav uzskatāma par neatbilstošu demokrātiskas valsts praksei, kā to apliecināja arī Tieslietu ministrijas pārstāve.

Šis pabalsts, kas ir noteikts dialoga ceļā starp valdību un pašvaldībām, bet līdz ar koncepcijas par minimālā ienākuma līmeņa apstiprināšanu valdība jau ir apstiprinājusi virzību, uz kāda minimālā līmeņa noteikšanu tas balstīts sociāli ekonomiskajos apsvērumos, liecina par to, ka Ministru kabinets ir rīkojies atbilstoši sociāli atbildīgas valsts principam, proti, atbilstoši valsts iespējām pārskatīt sniegto atbalstu mazāk aizsargātajiem iedzīvotājiem viņu sociālo tiesību īstenošanā un tam nav tikai deklaratīvs raksturs.

Šādu viedokli, ka sociālās tiesības, pie kurām pieder arī tiesības uz sociālo palīdzību, tostarp GMI pabalsts, ir īstenojamas samērojot ar valsts iespējām, pauda vairākas pieaicinātās personas.

Turpinājumā nedaudz pieskaršos vēl vienam aspektam, kas tika skarts pieaicināto personu viedokļos.

Ka sociālajai palīdzībai ir jābūt balstītai individuālās situācijas izvērtējumā, jo tās mērķis ir rast individuālajai situācijai piemērotu risinājumu. Viens universāls pabalsts nekādā veida nevar nodrošināt optimālu atbalsta sniegšanu un tam atvēlēto publisko resursu līdzekļu saprātīgu izlietojumu. Individuālie risinājumi kombinējas no naudas izteiksmē saņemtā atbalsta, no atvieglojumiem un no pakalpojumiem. Tādējādi, atsaucoties uz profesora Lazdiņa teikto, Ministru kabinets vēlas pasvītrot, ka vērtējot tikai un vienīgi šīs lietas ietvaros apstrīdēto GMI līmeni, nav iespējams apgalvot, ka netiek nodrošinātas personas pamatvajadzības. Uz to norādīja arī citas pieaicinātas personas.

Attiecībā uz jautājumu par eksistences minimumu, pieskaršos tikai vienam aspektam, jo pārējos skāru jau kādu laiciņu atpakaļ.

Tātad iztikas minimuma groza noteikšanas mērķis var būt ļoti dažāds un vēlos minēt, kādi tie var būt.

Iztikas minimuma groza noteikšanas mērķis var būt noteikt nabadzības sliekšni, noteikt adekvātu sociālās līdzdalības minimumu, novērtēt sociālo pabalstu adekvātumu, novērtēt relatīvās nabadzības sliekšņa validitāti, noteikt references vērtību algu adekvātumam un ar nodokļiem neapliekamajai daļai vai izmantot to iedzīvotāju parādu un finanšu prasības jautājumu risināšanā.

Ar iztikas grozu tiek empīriskā veidā parādīts, kāds ir adekvātais attiecīgajā sabiedrībā pieņemtais minimums sociālas līdzdalības nodrošināšanai, taču iztikas minimuma grozs ļoti retos gadījumos var tikt tiešā veidā un tiek tiešā veidā piemērots normatīvajos aktos sociāla atbalsta sniegšanai. Un tāds nav arī Latvijā paredzētā iztika minimuma groza izstrādes mērķis.

Šobrīd izstrādātā groza ietvaros tiek paredzēta arī sabiedrības iesaiste, lai tādējādi nodrošinātu, ka izstrādātais grozs būs atbilstošs un atspoguļos ne tikai ekspertu un pētnieku viedokli par Latvijā nepieciešamajiem līdzekļiem iztikas minimuma nodrošināšanai, bet ņemti arī sabiedrības viedokļi. Tādējādi tiek kombinētas dažādas metodes. Pārtikas daļa tiek izstrādāta, balstoties uz objektīviem rādītājiem un vajadzībām par nepieciešamo minerālvielu, vitamīnu, enerģijas daudzumu vienai personai un tur ir iespējams noteikt noteiktus produktus un cenas, savukārt nepārtikas izdevumu daļā grozs tiek veidots balstoties uz patēriņa struktūru raksturojošiem rādītājiem un, līdzīgi, kā to dara Lietuvā un Igaunijā.

Noslēdzot šo piebildi par iztikas minimuma grozu, Ministru kabinets vēlas atzīmēt, ka to nav paredzēts piesaistīt normatīvajiem aktiem tiešā veidā, līdzīgi kā tas tiek darīts arī citās Eiropas Savienības dalībvalstīs.

Un nedaudz vēl pieskaroties profesora Lazdiņa minētajam par Vācijas praksi, ir vērts atzīmēt, ka no 2020. gada saskaņā ar Vācijas Sociālo tiesību likumu, vienas personas minimālo vajadzību grozs pamatvajadzībām sociālās palīdzības jomā Vācijā ir noteikts 432 eiro apmērā vienai personai, ietverot ikdienas vajadzības pēc pārtikas, apģērba, higiēnas, mājsaimniecības uzturēšanas un elektroenerģijas tarifu, nedaudz ņemt vērā bērna izglītības un līdzdalības vajadzības. Vienlaikus pastāv augstāka apmēra eksistences minimumi attiecībā uz neapliekamajiem nodokļiem, ko cilvēki gūs no darba tirgus.

Ministru kabinets novērtē un nekādā veidā neapšaubā Vācijas parauga praksi noteikt eksistences minimumu pamatlikumā, taču vienlaikus vēlas piebilst, ka arī par šādu risinājumu tiek pausta kritika, jo nav paredzēts tas, ka šis noteiktais apmērs tiešā veidā tiktu izmantots sociālās palīdzības sniegšanā. Tieši tāpat, kā tika izklāstīts attiecībā uz Latvijas situāciju, tiek ņemta vērā ģimenes spēja nodrošināt savas vajadzības, pakalpojumos iespējas saņemt noteiktu atbalstu un ņemti vērā citi ienākumi vai sociālie pabalsti. Un tikai tad tiek vērtēts, kāds ir tas atbalsta apjoms, kas būtu izmaksājams, lai sasniegtu pieminēto iztikas minimumu.

Tas parāda situācijā, kad Vācijas nabadzības riska sliekšnis pēc Eurostata metodes bija vairāk kā tūkstotis eiro un Latvijā tas bija nedaudz virs 400 eiro, ļoti labu ilustrāciju. Pirmkārt, tam, ka arī valsts ar tādu dzīves līmeni kā Vācija, negarantē sociālās palīdzības jomā tādus pabalstu apmērus, kas ir ļoti tuvi nabadzības riska sliekšņa apmēram. Un otrkārt, parāda viedokļa par nepieciešamību Latvijā nodrošināt iztikas minimumu vismaz 500 vai pat vairāk eiro apmērā kā nesamērīgu iepretim Latvijas nabadzības riska sliekšnim un arī, galvenais, Latvijas ekonomikai kopumā.

Nobeigumā vēlos atsaukties uz pieaicinātās personas Zilveres kundzes sniegto skaidrojumu, ka starptautiskās saistības sociālo tiesību jomā attiecībā uz sociālo palīdzību nenosaka konkrētu apmēru vai veidu, kā tā būtu sniedzama. Ministru kabinets pievienojas Zilveres kundzes uzsvērtajam, ka, atbilstoši Sociālās hartas 30. pantam, valsts pienākums ir radīt sistēmu un veikt pasākumus, lai sekmētu riska situācijā esošas personas piekļuvi sociālajai palīdzībai, nenosakot konkrētus sociālās palīdzības standartus.

Un visbeidzot, apkopojot iepriekš minēto, Ministru kabinets uzskata, ka sociālās drošības sistēmas ietvaros tiek garantētas personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu un apstrīdētā norma nav pretrunā Satversmei.

Ministru kabinets lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par atbilstošu Satversmei.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Paldies Celmiņas kundzei.

Līdz ar to tiesas debātes ir slēgtas.

Lietas dalībniekiem ir iespēja, ja ir tāda vēlme, izteikt repliku.

Vai tiesībsargs vēlētos šo tiesību izmantot?

J. Jāns.

Jā, protams.

Ļoti īsi. Uzskatu, ka sociāli atbildīga valsts nedrīkst pamattiesības un it īpaši minimālos lielumus, kas garantē iedzīvotāju pamatvajadzības, atstāt izlemšanai politiskās vienošanās rezultātā.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Paldies tiesībsargam.

Arī valdības pārstāvei ir tiesības izteikt repliku uz tikko dzirdēto repliku. Lūdzu!

E. Celmiņa.

Jā, komentējot šo repliku, valdības vārdā varu tikai vēlreiz apstiprināt, ka līdzšinējā prakse nav pretrunā ar demokrātiskas valsts principiem, taču vienmēr ir iespējas virzīties uz labākiem risinājumiem, uz labāku politikas veidošanu un valdība tam ir iepriekšējos gados ir jau piedāvājusi risinājumus un spērusi pirmos soļus.

Paldies.

I. Ziemeļe.

Tā... paldies lietas dalībniekiem arī par replikām.

Līdz ar to tiesai ir jālemj, kad tiks pasludināts spriedums.

Tātad spriedums tiks pasludināts 25. jūnijā pulksten 14.00.

Ar šo līdz sprieduma pasludināšanai tiesas sēdē izsludināts pārtraukums.

Paldies.

Stenogrammas izgatavotāja

Mārīte Ceļmalniece

Tiesas sēžu sekretāre

Anna Elizabete Šakare